

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKLEDEN (MN) OF MANNEN EN VROUWEN IN DE KERK?

In twee voorgaande hoofdartikelen kwamen onderwerpen aan de orde die ie maken hebben met het woord van de Schriften over de plaats van man en vrouw in kerk en wereld. Hebben de bijbel woorden wel reikwijdte genoeg om bij ons te komen in onze moderne situatie? Die vraag kwam ter sprake in het artikel *Paulus en de Amazones*. Het tweede artikel gaf een detailexegesc van Paulus' gebod dat de vrouwen moeten zwijgen in de ramenkomsten. Beide artikelen hadden, elk onder een eigen invalshoek, te maken met een algemeen thema dat velen steeds weer bezighoudt: de plaats van (inan en) vrouw in de gemeente. Deze week gaan we meer in het algemeen op dit thema in.

Kerkleden (m/v)

We leven in Nederland momenteel in een nivellerende cultuur. Hoewel de natuur weerbarstig is, probeert een leidinggevende groep toch de samenleving zo te manipuleren dat er op den duur geen mannen en vrouwen meer zijn, maar alleen mensen (m/v).

Vanzelfsprekend heeft dit ook een uitstraling naar de attitude van orthodoxe christenen. De co-educatie is zelfs bij het gereformeerde onderwijs zeer ver doorgevoerd. De atmosfeer die dit meebrengt, is ongunstig voor een sterke identiteitsbeleving van jongens resp. meisjes.

Geen wonder dat ook hiinnen de kerk soms met onbegrip wordt aangekeken tegen bepaalde (verouderde?) situaties

in de gemeente (altijd alleen maar mannen in de ouderlingenbank en op de preekstoel) en tegen sommige bijbelwoorden die van een andere planeet lijken te komen. We moeten deze situatie van vervreemding niet ontkennen, maar registreren en kritisch orider ogen zien.

Is het gewenst om een gemeente van kerkleden (m/v) te gaan worden of zullen mensen (m/v) juist in de kerk nog herinnerd blijven aan hun geschapen zijn tot man en vrouw?

Vrouw en ambt in de kerk

Wanneer het gaat over de plaats van man en vrouw in de kerk is daarover veel te zeggen. Aan dit vele wordt echter vaak snel voorbijgaan om de aandacht geheel te versmalen tot het onderwerp, 'vrouw en ambt'. Mocht de vrouw geen ambt hebben in de kerk, dan heeft zij daar, zo lijkt het wel, eigenlijk ook geen plaats meer.

Voordat we echter over de taken van de man en de vrouw in de kerk gaan spreken, is het gewenst eerst eens wat langer naar het woord *ambt* te kijken.

Vanuit het verleden ligt op dit woord een zware hypothek. Het zweeft als iets bijzonders boven de gemeenten en de personen. En het daalt neer op hen die 'ambtsdrager' worden. Het lijkt iets te zijn dat hoger is dan de concrete ambten die mensen uitoefenen. Alsof de door personen uitgeoefende ambten afgeleide vormen zijn van *het*

HOOFDARTIKEL

Kerkleden (m/v) of mannen en vrouwen in de kerk?

J. van Bruggen

UIT DE SCHRIFT

Bidden... om nog meer?

G. Riemer

KERKELIJK LEVEN

Zending-92: Op Gods tijd en naar zijn Woord III

C.J. Haak

OP MAAT

Kindgericht

H. Folkers

BUITENLANDSE KERKEN

Een jaar studeren in Oxford

Joost Smit

MISSIOLOGIE

De timmerman van Manilla

J. Klamer

MUZIEK

Waas komen onze psalmen vandaan?

Jan R. Luth

BOEKRESPREKING

In geuren en kleuren

PERSCHOUW

W.G. de Vries

bovenpersoonlijke ambt.

De vorming van dit abstracte ambtsbegrip heeft ingrijpende gevolgen gehad. Het leidde op den duur zelfs tot de theorie van *het* drievoudig ambt (profeet, priester, koning). Dit krijgt dan gestalte in predikanten (profeten), ouderlingen (koningen) en diakenen (priesters). Door deze theologische constructie werd een na Dordrecht (1618-1619) gestabiliseerde organisatie-structuur vergrondeld en bijna onveranderbaar gemaakt.

Dit had als neveneffect dat herhaalde pogingen om weer *diakonessen* aati te stellen, schipbreuk leden. Zij pasten niet in deze totaal-constructie met betrekking tot *het* ambt. Ieder onderdeel moet passen in het geheel en daarom konden alleen vrouwelijke diakenen aangesteld worden wanneer ook meteen vrouwelijke ouderlingen en predikanten denkbaar zouden zijn. Het werd: alles of niets! En dit wel vooral doordat men geen ambten meer zag, alleen *het ambt* (met 7'n drie takken).

Deze gedachte aan een *drievoudig* ambt is mede te danken aati een synchrone ontwikkeling met betrekking tot de oudsten. Door de ontwikkeling van de succes-gedachte was de oudste verschaald en wai de bisschop gaan domineren. In de reformatorische traditie heeft men dit proces een krachtig halt willen toeroepen door de ouderling weer in ere te herstellen, maar deze poging is in de gereformeerde kerken al vrij snel verzwakt door een betrekkelijk toevallige en willekeurige keuze voor het periodiek afreden van ouderlingen en niet van predikanten. Dit leidde ertoe dat er een sterke *tweedeling* ontstond binnen de oudsten. Het ambt van de diakenen bleef nu niei hei *tweede* (vei-y. Fil. 1,1; 1 Tim. 3), maar werd hei *derde*!

Nu is er op zichzelf geen enkel bezwaar tegen. de ambten zo te tellen dat men tot een aantal van drie komt. Hei maakt echter veel uit of dit getal drie het resultaat is van een optelsom of dat dit getal eigenlijk voorop gaat als

kern van het *éne* ambt dat aich realiseert in drie soorten dragers.

Dat het woord *ambt* een geweldige stoorzender is geworden, blijkt daaruit dat het heel moeilijk is, misverstanden te vermijden. Een pleiclooi bijvoorbeeld om de diaken terug te geven aan de gemeente en hem (haar) niet langer te laten opgaan in de raad van de oudsten, wnrdt al gauw zo geïnterpreteerd dat de diaken dus geen *ambtsdrager* zou zijn. Mijn eigen stelling in mijn boek *Ambten in de apostolische kerk* is echter niet dat de oudste, dominee of ouderling, wel een *ambtsdrager* zou zijn en de diaken resp. de diakones niet. Mijn stelling is dat de invoering van de paraplu vaii de overkoepelende ambtsgedachte ertoe heeft geleid dat de diaken (bij opname in de kerkeraad) ook onder die paraplu moeit en *daarbij* de collega-diakones wel in de regen moest laten staan. Ik zou echter die hele paraplu willen inklappen, ook boven de dominees en de ouderlingen. Er zijn in de kerk *taken*, in het oudere Nederlands nticmdc inen dat *anpten* (zo kon je ook spreken over *het ampt* van de koster of van de schoolmeester). Je taak is je plicht of opdracht, die je *gegeven* is, en waar je nu voor staat. Zo staat de predikant voor het preken c.a. en de diaken of diakones voor hel helpen in de gemeente-opbouw, o.a. zorg voor hulpbehoevenden. En de organist staat voor het orgelspelen, de cantor voor het leiden van het koor. Iedere taak heeft zijn eigensoortigheid. Daarom sluiten mensen met dezelfde raak zich ook aaneen voor goed overleg. Oudsten vormen een raad van oudsten. Samen leren zij de gemeente en wijzen haar terecht in de vreze van de Hcrr. En ook de door de gemeente aangewezen helpers met een speciale taak zullen zich aansluiten oni het werk van de gemeenteverzorging en -opbouw te coördineren en te integreren. De diakones Febe krijgt zelfs een diakonessen-ge-
tuigschrift mee naar de kerk te Rome.

Kortom: ambten bestaan en in soorten, maar het ambt bestaat niet. Het zou dan ook aan te bevelen zijn om niet meer te discussiëren over 'vrouw en *ambt* in de kerk'. Het woord *ambt* zouden we dertig jaar lang niet moeten gebruiken en we zouden dit verstikkende cluster over 'vrouw en ambt' moeten openbreken in een aantal meer specifieke vragen. Zoals: is het hij de huidige opzet van hei lerend werk van de predikant schriftuurlijk verantwoord dat er vrouwelijke predikanten zijn? Is verandering van kerkordelijke structuur gewenst om het werk van helpers en helpster? in de kerk beter te laten fungeren. Wat is de beste manier om geschikte gemeenteleden voor een taak aan te wijzen?

Mijns inziens zullen kerken altijd weer in de knoop raken wanneer zij, geconfronteerd inet de vragen van moderne mensen (m/v) naar de rol van de vrouw in de kerkelijke 'ambten', niet eerst bereid zijn kritisch nu te denken over het gegroeide ambtsbegrip en over de gegroeide historische structuren (die veranderlijk zijn). Vroeg of laat worden alle kerken geplaatst op de tweesprong, waar men enerzijds de gaven van vrouwen in de kerk een duidelijker plaats wil geven en anderzijds te maken heeft met duidelijke bijbelwoorden. De 'menschelijkheid' zegeviert

KERNREDACTIE

EK W.G. DE VRIES (eindred.), DRS G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR M. TC VELDT

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS H. TER BEEK, DRS B. LUITEN, DRS. C.J. U. HUIJTER, PROF. DR. C. TRIMP, DRS H. VEIDMAN, PROF. DR K. VELING

MEDEWERKERS

DRS J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, A.JOH. KISSES, DRS J. MESSELINK, DRS J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aati
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V. Postrekening 406040 t.n.v.
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (0 1100) 15591

ABONNEMENTEN

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland).
Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betaalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zo ieter schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan
a tikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

dan maar al te snel over het gezag van de Schrift. Dit leidt enerzijds tot kerkgemeenschappen waar al spoedig veel meer bijbelwoorden buiten werking worden geplaatst en anderzijds tot gemeenschappen waar uit reactie de oude kerkordelijke structuren worden gekoesterd en aan de vrouw elke officiële taak wordt ontzegd. We zagen dit proces bij de synodaal gereformeerde kerken en we kunnen het nu van enige afstand volgen in de Christian Reformed Church. Dichterbij merken we dat de Nederlands Gereformeerde Kerken worstelen met dit onderwerp. Waarom zouden we wachten tot het onze beurt is? Waarom niet een heel andere weg gekozen, zodat we dit wonderlijke kruispunt vermijden? De beste verdediging is de aanval. En die bestaat mijns inziens niet uit een aanval op de opdringende stemmen voor meer ruimte voor vrouwelijke taken in de kerk, maar voor fundamentele herbezinning op de organisatie van het gemeentelijk leven, in aansluiting bij de Schriften en met kritische verwerking van de winst van de gedane ervaring in de kerkgeschiedenis. Wanneer we op tijd de bakens verzetten, hoeft er geen schip op het strand vast te raken!

Men kan de verzoeking om van de Schriften af te wijken terwille van een populair soort 'vrouwvriendelijkheid' als een dreiging beschouwen. Dat is ze ook. Men kan haar echter ook zien als een uitdaging. Van kerken wordt gevraagd niet alleen de heilige Schriften hoog te houden, maar ook kritisch te kijken naar eigen verleden en naar structuren, die vaak nog niet ouder zijn dan een paar eeuw. Het is maar al te vaak gebeurd in de kerkgeschiedenis, dat gemeenten in verwarring raakten door achterstallig onderhoud!

Selectief bijbelgebruik

In een ingezonden stuk in het Nederlands Dagblad werd onlangs opgemerkt, dat niet alleen de evangelischen, maar alle christenen het risico lopen van selectief bijbelgebruik. Dit valt zeker toe te stemmen. We zien het selectieve echter sneller bij anderen dan bij onszelf.

Ook bij het onderwerp 'man/vrouw in de kerk' speelt dit een rol. Populair zijn de teksten over profetessen, over Debora, over de vrouwen in de evangeliën. En terecht: zij leren ons veel over de manier waarop God zowel mannen als vrouwen inschakelt in zijn werk.

Er zijn echter ook teksten die veel minder populair zijn en die weinig worden aangehaald.

Een pleidooi voor diakonessen in de kerk, krijgt van sommige mensen bijval. Veel minder staat men er echter bij stil, dat het bij de diakonessen in de gemeente niet gaat over jonge ambitieuze vrouwen. Er is hier geen parallel te trekken met de huidige maatschappij waar man en vrouw verwisselbaar moeten worden. De apostel geeft immers voorschriften waarbij blijkt dat het gaat om vrouwen rond de zestig jaar, die kinderen hebben grootgebracht, gastvrijheid hebben bewezen en de voeten der heiligen hebben gewassen (1 Tim. 5,9-10). Jonge alleenstaande vrouwen moeten huwen, kinderen krijgen en haar huis besturen (1 Tim. 5,14).

Hier stuiten we op het bijzondere van de kerk: zij is het huis van God waarin de stijl en de bedoeling van de Schepper de boventoon voeren en niet de mode van de tijd.

In dit verband zou nog een ander bijbelgedeelte zijn over te schrijven dat bij het huidige selectieve bijbelgebruik wel eens vergeten wordt (Titus 2,2-8):

Oude mannen moeten nuchter zijn, waardig, bezadigd, gezond in het geloof, de liefde en de volharding. Oude vrouwen eveneens, priesterlijk in haar optreden, niet kwaadsprekend, niet verslaafd aan veel wijn, in het goede onderrichtende, zodat zij de jonge vrouwen opwekken man en kinderen lief te hebben, bezadigd, kuis, huishoudelijk, goed en aan haar man onderdanig te zijn, opdat het woord het van God niet gelasterd wordt.

Vermaan evenzo de jonge mannen bezadigd te zijn in alles, houd (hun) in uzelf een voorbeeld voor van goede werken, zuiverheid in de leer, waardigheid, een gezonde prediking waarop niets valt aan te merken, opdat de tegenstander tot zijn beschaming niets ongunstigs over ons heeft te zeggen.

Reeds uit dit éne bijbelgedeelte blijkt dat we niet vanuit een modern mensbeeld wat teksten moeten selecteren om de kerk zo dicht mogelijk bij onze modern belevingswereld te krijgen, maar dat de bijbel ons uiselecteert om werkelijk *mannen en vrouwen* te worden in een anders gerichte mensheid. Aan praten over de aanstelling van diakonessen hoeft men niet te beginnen vanuit de huidige discriminatie van de huisvrouw en moeder. Voordat we aan diakonessen in de kerk toe zijn, zullen we juist eerst jonge vrouwen nodig hebben die zich geven aan de verzorging en opvoeding van de kinderen die God uit haar tot leven wilde doen komen.

De kerk heeft een bemoedigend woord voor de gediscrimineerden van onze moderne maatschappij, de jonge moeders, de huishoudelijken, en de oudere mannen en vrouwen. Wanneer we dit soort bijbelgedeelten zouden laten liggen, trekken we alsnog het beeld van de kerk scheef.

Beperkt blikveld

Een schoolvoorbeeld van een zeer beperkt blikveld is de manier waarop de steeds weer opkomende discussie over het stemrecht voor de vrouwelijke gemeenteleden wordt gevoerd.

In die discussie wordt simpelweg uitgegaan van de (sinds enige tijd) bestaande praktijk van verkiezing van predikanten, ouderlingen en diakenen door de belijdende manslidmaten. Elke kritische distantie van deze praktijk ontbreekt. Waarschijnlijk omdat zij door teveel woorden min of meer 'geheiligd' is (termen als 'goddelijke roeping', uitoefening van het ambt der gelovigen' e.d. zijn meer dan eens gebruikt als etiketten bij deze verkiezing). Vervolgens wordt aangesloten bij het in onze westerse samenleving momenteel vrij gangbare model van de 'one person' – one vote' idee. Ooit is in gereformeerde kring

gepleit voor een huismann-kiesrecht in Nederland, maar zelfs de gedachte daaraan is al verdwenen. Vrij onkritisch zijn we gewend geraakt aan een samenleving die bij verkiezingen niet uitgaat van de natuurlijke opbouw van de maatschappij (huwelijk, gezin), maar van de enkele individu.

Tetislotte wordt geconstateerd dat de bijbel deelname van de vrouwen aan verkiezingen niet verbiedt. Dit is natuurlijk juist, omdat de bijbel zelfs helemaal niet spreekt over liet soort verkiezingen dat wij momenteel kennen.

Daarna komt de actie, het ingezonden stuk en⁷. Met als stille hoop, dat de plaats van de vrouw in de kerk aanzienlijk zal verbeteren wanneer het aantal uitgebrachte stemmen wordt verdubbeld.

Mijn bezwaar geldt op dit moment niet het pleidooi voor verandering van de huidige praktijk, maar de veel te smalle basis waarop dat pleidooi staat. Juist op dit kleine punt van de verkiezingen zouden wij ons met elkaar kunnen oefenen in een wat creatiever aanpak van fricties die vroeger niet en nu wel worden gevoeld. Wie kortweg de verkiezingen openstelt voor vrouwelijke gemeenteleden, zal ook met betrekking tot de passieve verkiezing slechts één dilemma overhouden (wél of niet vrouwelijke 'ambtsdragers'). Hierboven probeerde ik echter te pleiten voor een meer genuanceerde en tijdige aanpak van de hier liggende vragen. Wij zouden dat op kleine schaal kunnen instuderen bij het onderwerp 'vrouwenkiesrecht'. En wel door dit onderwerp van een heel andere kant binnen te gaan. Niet vanuit de vraag: wat mogen vrouwen? Maar vanuit de vraag: wat is de heette manier om als kerkeraad de gemeente in te schakelen bij de aanwijzing van nieuwe oudsten en dienaressen? Misschien blijkt dan wel dat een predikantenverkiezing een andere werkwijze vereist dan die van oudsten en dat de aanwijzing van dienaressen nog weer andere wegen kan gaan.

Een klein voorbeeld van eigen stijl leveren diverse schoolverenigingen, waar ook niet gewerkt wordt met het principe van 'één persoon, één stem'. Daar gelden gehuwden als één lid en wanneer de man afwezig is, stemt zijn vrouw wanneer die in de gelegenheid was ter vergadering te komen. Zo'n praktijk kan niet zonder meer gekopieerd worden door de kerk. Wat wel opvalt, is dat binnen zo'n schoolvereniging wordt uitgegaan van de bijbelse structuur van het huwelijk en dat die structuur op vindingrijke manier wordt ingebouwd binnen een regeling voor stemrecht bij verkiezingen. Waarom zou een dergelijke vindingrijkheid niet tot soortgelijke creatieve oplossingen kunnen leiden in de organisatie van het gemeentelijk leven?

We zijn nu eenmaal in de gemeente geen mensen (m/v) met (stem)rechten, maar mannen en vrouwen met leeftijden en omstandigheden. Het is levensecht, daarop in te spelen bij de opbouw van de gemeente.

Kiezen voor de kerk

Een onderwerp als 'man en vrouw in de kerk' kan al gauw heel afstandelijk worden. Uiteindelijk zijn wij zelf

die mannen en vrouwen die hun plaats moeten gaan innemen. Die allemaal op hun tijd moeten weten te spreken en te zwijgen. Daarover tenslotte enkele opmerkingen.

1. Van ons allen wordt een grote vastberadenheid gevraagd in de wil om ons te onderwerpen aan de Schrift en aan het gezag van onze Schepper, de heilige God. Dit is iets anders dan de bereidheid om zo ijdig rekening te houden met een paar weerbarstige bijbelteksten. Het gaat dieper en verder. Het raakt onze houding tegenover de Almachtige, ons leven voor Gods aangezicht, midden in een cultuur waar Sodom en Gomorra de show stelen. Vechten voor vrouwen in de kerk leidt tot niets, het ontnemt uiteindelijk de kerk aan de kinderen van deze vrouwen. Knielen voor God met een goede voorbede voor alle mensen leidt tot veel, een goede van oude mannen en vrouwen, jonge mannen en vrouwen, huwelijken en huishoudens.

2. We zijn er niet met een paar tekstjes meer of minder. In de vrijheid van de nieuwtestamentische kinderen, onderweg van het paradijs met Adam en Manninne naar het Nieuw Jeruzalem van dezelfde Schepper, zullen we het patroon dat Hij in de schepping legde naar de aard van onze omstandigheden en naar de mogelijkheden van onze cultuur zelf zo goed mogelijk moeten invullen. Christelijke goede wil en vindingrijkheid gaan ver uit boven het minimaliserend respecteren van een enkel bijbelverbod. Met de bijbel in de hand zijn we er ook nog zelf bij als verantwoordelijke gemeente in deze tijd.

3. Inzet is meer dan aanzien. Het is niet erg om een beetje aanzien te missen, het is wel erg om je niet in te zetten, eventueel in anonieme taken. De liefde moet de boventoon voeren. Zonder deze is elke discussie een schel klinkend metaal.

4. Met elkaar moeten we proberen uit te groeien hoven te enge dilemma's. En we moeten ons in ieder geval niet door de mentaliteit van het huidige cultuurpatroon laten inspireren of motiveren.

5. Laten we gericht zijn op het bijbels historisch perspectief: het huwelijk is geen vreemd element of één van de mogelijke relatievormen in de schepping. Het huwelijk geeft juist de codecijfers aan voor de opbouw van de samenleving. Daarom moeten we niet wereldgelijkvormig worden tot aan de drempel van het huwelijk, maar eerder streven naar een eigen motivatie en keuzepatroon bij gezin, werk, studie enz. Het huwelijk betreft zeker geen uitzonderingssituatie, maar eerder een nogal beeldbepalend kernstuk van de man-vrouw relatie in het algemeen en ook in de gemeente. Wanneer we buiten het huwelijk het nivellerende model van de mens (m/v) overnemen en (noodgedwongen) binnen het huwelijk een ander model volgen, roepen we een ondraaglijke spanning op. Dit ontlaadt zich dan doordat mensen soms amper meer ju willen zeggen op het huwelijksformulier, terwijl we juist met elkaar vanuit dat formulier veel vaker *nee* zouden moeten zeggen tegen de manier waarop mannen en vrouwen, vader en moeders, worden omgeschoold tot mensen (m/v).

J. van Bruggen

BIDDEN... OM NOG MEER?

opdat de Vader u alles geve wat gij bidt in mijn naam (Joh 15 : 16)

Kijk, een biddag in hei Rusland van vandaag, daar zit wat in: zoveel Russen die met een roebel in de knuist in de rij staan voor een laatste brood.

Of ergens in zwart Afrika. biddag voor gewas en arbeid in een door aids en voedseltekorten geteisterde samenleving: voor die vrouw en dat angstig magere kind met die grote ogen.

Maar in Nederland? Bidden om nog meer?

Natuurlijk: bidden voor de werklozen en voor een gezonde economie. Of heter: voor wat meer economische groei ... Bidden misschien voor een sprong in de loonschaal, voor alsmáár méér, of voor een stukje bijstandsverbetering?

Waar zijn we mee bezig!

Jezus plaatst in Joh 15 : 16 het gebed van zijn 'vrienden' (vs 14) en de verhoring van dat gebed, in een onlosmakelijk verband met hun *gehoorzaamheid* aan Gods geboden.

Ook in vers 7 stelde Hij scherp: 'Indien gij in Mij blijft en mijn woorden in u blijven, vraagt wat gij maar wilt, en het zal u geworden...'

Wordt hier de mogelijkheid geboden om te bidden voor alsmáár méér van wat de tong, het oor en het oog van de mens hier op aard maar strelen kan, 'mits onder dankbaarheid genoten' (1 Kor 10 : 30)?

Juist niet, dus.

Want de inhoud van het gebed kan natuurlijk nooit in botsing komen met de voorwaarde tot verhoring van het gebed, namelijk ... *indien mijn woorden in u blijven*. Eén van die woorden is bijvoorbeeld 'Werkt niet om de spijs die vergaat' (Joh. 6 : 27).

Nee, Jezus verbindt het één onlosmakelijk met het ander. Met het tweemaal 'opdat' in vers 16 voegt Hij bij elkaar: *verkiezing – gehoorzaamheid – gebedsverhoring*. Geen gebedsverhoring zonder gehoorzaamheid en geen gehoorzaamheid ('vrucht dragen') zonder verkiezing.

De relatie gebedsverhoring (zegen van God) en de gehoorzaamheid van de biddende mens is al zo oud als het Oude Verbond. Neem bijvoorbeeld Joz. 1 : 6, 7: 'Handel nauwgezet overeenkomstig de gehele wet, wijk daarvan niet af naar rechts noch naar links, opdat gij voorspoedig zijt...'

Hoe moeilijk ook concreet aan te geven, maar de voorpoed en de welvaart van de gelovige mens vindt 'van-zelf' zijn aard en stijl in de woorden van Christus. En de inhoud van her bidden moet vanzelfsprekend afgestemd zijn op dat soort voorspoed en welvaart. Het '*alles wat gij vraagt*' kan nooit bepaald worden overeenkomstig de materialistisch ingestelde begeerte van de mens, maar altijd overeenkomstig de wil van de Vader. Dáárin ligt de garantie van de verhoring: '*niet mijn wil maar uw wil geschiede*'!

Sterk is ook dat Jezus via het eerste 'opdat' verbindt met de verkiezing, die oer-oorzaak van ons mogen-leven in het verbond: 'niet gij hebt mij maar Ik heb u uitgekozen... opdat.... opdat...!' De uitverkoren kerk van God (vol door Jezus gekozen vrienden) staat hier voor het doel van die verkiezing: vrucht dragen voor Jezus, en wel een vrucht die niet aan bederf onderhevig is.

Gehoorzaam zijn. En dáármee verstrengeld (zoals handen die gevouwen zijn): het gebed. de inhoud van het gebed en de verhoring van het gebed.

Biddag voor gewas en arbeid, in Nederland.

De biddende kerk vervult haar gebedstaak. Verhoring op het gebed mag echter alleen verwacht worden indien er gehoorzaamheid is aan het Woord van God. En dan bidden voor grote veranderingen in de wereld, bidden voor onze werklozen, bidden voor die rij russen, voor dat kind in Afrika.

Zeker, zo zal het moeten zijn: de kerk in Nederland moet zich verbonden weten met al die ellende. niet alleen omdat een wereldomvattende ineenstorting van de economie ook eigen materiële welvaart zou kunnen schaden. Iemand schreef onlangs terecht over een *gemeenschappelijke schuld*: 'alle mensen zijn in zonde gevallen, sámen hebben we er een puinhoop van gemaakt' (AK in ND 18-1-92).

Bidden dus, om verandering.

Beseffen we de kansen die hier voor de kerk liggen? Maar beseffen we ook, dat dat bidden een holle klank wordt als de basis voor de verhoring van dat gebed ontbreekt: de gehoorzaamheid van het volk van God, het blijven bij het verzoenend werk van Zijn Zoon en het handelen dagelijks daarop afgestemd?

Jazeker: *verander de wereld*, het kán. juist door de kracht van het gebed... *maar begin hij jezelf*, door onvermengde gehoorzaamheid aan de woorden van Jezus. die jou tot Zijn vriend koos.

G. Riemer

ZENDING-92:

OPGODS TIJD EN NAAR ZIJN WOORD 111

4. Gereformeerde zending nu: perspectieven

4.0 A priori

Wie liet totale beeld van de situatie van nu op zich laat inwerken, m.n. de machtige posities van de Wereldraad van Kerken, Lausanne en Rooiense Kerk. kan maar zo van slag raken. Wat betekenen wij op dit grote wereldtoneel nu eenmaal? Daarom is liet goed nuchter te blijven. Enerzijds, inderdaad, we zijn maar klein en we moeten beslist ook niet de hele wereld op onze schouders neigen. Dat ook niet ménen te moeten doen. In alle rust, acceptierend dat je beperkt bent.

Anderzijds, ook niet gelaten, apathisch. We zijn immers zeker van de boodschap die God ons in zijn Woord geeft! We hebben toch een heilbrengend en betrouwbaar woord voor de wereld. We zijn toch blij dat we in deze stroomversnelling van normalisering van de Schriftkritiek juist bij die Heilige Schriften bewaard bleven! We geloven toch vast dat Gods verkiezingswerk loopt via de evangelieverkondiging, Hand 13 : 48. En dat daarom God ons zal leiden in de gang van zijn verkiezingsprogramma. Om nieuwe wegen in de zending te durven gaan terwille van zijn Bruid. Geen missio Dei, maar het consilium Dei, de Raad Gods tot redding van al zijn uitverkorenen door de kerkvergadering van Christus. Dan is in je in alle bescheidenheid ook alle energie loslaten op de taak die God geeft.

4.1 Voorwaarden

4.1.1 Voorwaarden aan 'zendende' kerken gesteld

Zending vandaag stelt zijn eigen voorwaarden aan 'zendende kerken'. Ik noem er een paar, als voorbeeld:

– Dienstverlenende kerken

De zendende kerk zal bereid moeten zijn haar 'diensten' te verlenen aan het zendingswerk van andere kerken. Uit de geschiedenis van het zendingswerk op Java na de Tweede Wereldoorlog blijkt dat zo'n beleid voor het gevoel 'een stap terug' betekent. Doen wij dan nog wel zendingswerk!? Inderdaad, op zo'n manier staan wij minder aan de frontlinie dan halen wij misschien niet altijd de oogst binnen. Misschien wel minder 'triomfantelijk', zulk dienstverlenend werk. Maar wel passend bij de situatie, bereid om je door anderen te laten aanwijzen, werkend onder hun supervisie.

– Slagvaardige kerken

De zendende kerk moet zorgen dat ze slagvaardig en bij de tijd zending drijft. Dat kan, maar hoeft lang niet altijd, een langlopende zaak te zijn. Net zo goed als het NAVO-leger soms beter in kleinere eenheden kan opereren, geldt dat ook voor zendende kerken. Er kunnen misschien in kleinere, klassicaal verband bepaalde projecten worden aangenomen. En men moet in ieder geval altijd letten op de fasering van het werk, zodat de aard van de zendingsbijdrage tijdig bijgesteld kan worden. In het verleden is de zending door de 'massieve' aanpak wel eens te lang 'blijven hangen', ten koste van de zelfstandigwording van de nationale kerken.

– Incidentele personele bijdrage

De zendingsbijdrage zou ook kunnen bestaan uit het tijdelijk inzetten van b.v. predikanten in een bepaald project. We kennen de figuur van de legerpredikant, die door de gemeente voor een jaar wordt 'afgestaan'. Dat is namelijk voor de gemeente. Maar zij doet dat graag t.b.v. het noodzakelijke werk. Zoiets gebeurt ook al i.v.m. het Oost-Europawerk, waar predikanten de ruimte en tijd gegund wordt. De Gereformeerde Gemeenten sturen elk jaar de Vreugden gedurende zes weken naar Irian Jaya, terwijl hij verbonden blijft aan zijn eigen gemeente. Zo zou er ook een beroep gedaan kunnen worden op bepaalde gemeenten om hun predikant als oud-zending in te zetten bij een bepaald project.

– Omgaan met andere culturen

* Zendingkerken zullen als partnerkerken soms voor onverwachte dingen komen te staan. Het meest opvallend zal wel zijn de manier van omgaan met geld. Daarin worden fouten gemaakt. Daar moet uiteraard over gesproken worden. Maar wel met geduld en begrip, je afvragen waarom de fout weer gemaakt, i.p.v. geërgerd concluderen dat 'ze niet met geld kunnen omgaan.' Mogelijk zijn we nalatig geweest, een goede boekhouding voor te stellen, en wel zeker liggen onze prioriteiten anders. Wij kunnen zo moeilijk begrijpen dat bepaalde 'status'-gevend projecten, b.v. kerkbouw, of een groot mededelingenbord bij de kerk, zo belangrijk kunnen zijn in andere landen.

* Maar er zullen ook andere verschillen aan bod komen, meer van culturele aard. De in onze ogen al te gemoedelijke omgang b.v. met de overheid en overheidspersonen.

Wij zouden graag een kritischer instelling prefereren. Maar vergeet dan niet dat b.v. in Indonesië rekening gehouden moet worden niet een Departement van Godsdienst dat zich in veel bochten moet wringen om de roep om een Isliin-staat te vooikoinen. En dat dus erg gebrand is op interreligieuze verdraagzaamheid, m.n. van christelijke zijde.

* Ook moet gelet worden op de omgang met kerken die lid zijn van de Indonesische Gemeenschap van kerken en die lid zijn van de Wereldraad van Kerken. Wij mogen ons in Nederland verheugen over de vrijheid om oni vrijblijvend op te stellen van b.v. de Raad van Kerken. In Indonesië worden de Gereja Gereja Reformasi hi Indonesia (de Gereformeerde Kerken in Indonesië) om die vrijblijvendheid argwanend bekeken. Gelukkig houden ze het tot nu toe vol. Maar zo'n situatie eist wel een sterk Indonesisch kerkverband. Wij moesten juist ook daarom dat kerkverband stimuleren en dat financieel steunen.

* En, aan de andere kant, moet men niet direct vreemd opkijken, wanneer ook contacten worden gelegd met andere kerken. Of ook, zouden we niet blij zijn wanneer daar barrières worden doorbroken, terwijl dat ons hier niet lukt? Ik denk b.v. aan contacten met de kerken die voortgekomen zijn uit zendingswerk van de Gereformeerde Gemeenten.

– Erkenning van Christus' wenk

Die gedachte werpt ook de vraag op hoe we tegen de bestaande Christelijke kerken in het buitenland aankijken. Kunnen we daarin erkennen dat Christus ook daar zijn schapen vergaderde. Natuurlijk niet om afval en dwaling maar op de koop toe te nemen. Of als in een roes, afstuiwen op het woord van een enkel goedwillend persoon. Maar let b.v. op Brazilië, waar een Presbyteriaanse kerk-gemeenschap afscheid neemt van de Wereldraad, Igreja Presbiteriana do Brasil. Waar leidinggevende personen de gereformeerde Schriftbeschouwing als een verademing verwelkomen. Dan oitstaan toch nieuwe, ongedachte contacten! En daarmee nieuwe mogelijkheden. Wie denkt ook niet aan Zaïre. Er zijn vragen genoeg te stellen, maar we begonnen, terecht, met de erkenning van Christus' wonderlijke werk.

4.1.2 Voorwaarden aan 'zendingen' gesteld

Ook de zending-1992 moet een eigen gezicht hebben. Orikt hier een paar voorwaarden die van hem gevraagd mogen worden.

– Inzetbaar naar het oordeel van de nationale kerken

Vroeger was de zending toch min of meer de spil van het werk. Hij zette de strategie uit, hij opende dorpen, stelde evangelisten aan, besliste hij doop en avondmaal, etc. In samenwerkingsverbanden is dat niet meer zo. Daar maken de nationale kerken de dienst uit. Concreet, die kerken zeggen waar de zending moet werken en wat hij

gaat doen.

Dat vraagt natuurlijk geen klakkeloze navolging van elk beleid van de nationale kerken, maar wel een inschikkelijke houding, in ieder geval geen dominerende houding. Z'n positie zal grotendeels bepaald worden door de manier waarop hij zijn opdrachten uitvoert en daarmee hervertrouwen van de kerken wint. Op die manier kan juist het 'van binnen uit' misschien nog meer betekenen dan de krachtadig optredende zending die vroeger alles 'van buiten uit' besliste. Wat een geweldige nieuwe mogelijkheden!

– In staat creatief ons 'erfgoed' te actualiseren

Het beeld van de zending die maar wat door de bossen sjouwt en met een minimum aan theologische bagage z'n werk doet is minder dan ooit op z'n plaat?. Het werk vroeg en vraagt de uiterste inspanning en denkkraft om de hoog te achten gereformeerde erfenis zo aan te dragen, dat die concreet, actueel en relevant is in totaal andere omstandigheden. We zijn er stellig van overtuigd dat b.v. de Catechismus, de Dordtse Leerregels en de gereformeerde Kerkorde universele geldingskraft heeft en dat we ons voor die geschriften en de vertaling ervan in het buitenland helemaal niet moeten schamen.

Maar dat is nog maar het begin. Want hoe krijgt dat universele praktische handen en voeten? Hoe wordt concreet duidelijk dat onze strijd om de Sacramenten wel degelijk van belang is in hun strijd tegen het heidendom? We kunnen makkelijk invoeren dat elke zondag uit de Catechismus geprekt wordt, maar we moeten ook laten zien waarom dat noodzakelijk is en hoe je er over preekt. Als je daarin slaagt, heb je gretig gehoor. Maar daar is meer voor nodig dan 'slaafs' de orde volgen. Trouwení, dat geldt in Nederland toeli net zo! Er wordt van de predikant én van de zending gevraagd dat hij vaardig is in het hanteren van ons 'theologisch' bezit.

Wanneer je op zo'n manier oog krijgt voor de bijzondere situatie, komt er volop ruimte voor jouw bijdrage aan de 'eigen kleur' van de vormgeving van de nationale kerken, de 'contextualisering' zo men wil, van de gereformeerde theologie elders. De vaak niet-benijden 'bi-culturele' figuur van de zending kan dan juist een sleutelfiguur worden, die vroeger en nu creatief met elkaar verbindt: open voor andere vormen, voor andere onderwerpen en vraagstellingen, andere oplossingen ook, maar tegelijk kritisch vanwege besef van historische misslagen. Bezigt met Gods ene Woord in de concrete historische situatie van Gods wereldwijde werk. Hoe lastig, zwaar frusterend, alle energie opwendend dat werk ook maar is, één ding staat vast: Wie één keer deze wijn geproefd heeft, wil geen andere meer...

– Lid worden van de nationale kerk

Iemand die zo nauw samenwerkt binnen de nationale kerk, kan in feite ook afstandelijk lid blijven van de 'uit-

zendende' kerk, hne lastig dat misschien ook kerkrechtelijk te regelen valt. Terecht heeft Spakenburg haar zendingen niet bevestigd met een ongewijzigd formulier voor missionaire dienaren van het woord. Een volgende vraag is dan onvermijdelijk: inneit die bevestiging wel in Spakenburg plaatsvinden, waarom niet in Zaïre? En direct eroverheen: waarom moeten docenten 'bevestigd' worden? Is het niet voldoende dat zij aan het begin van hun nieuwe werk de stipulaties bij dat werk ondertekenen? En nag verder, misschien wel pijnlijker: wie regelt de financiën? Mogen de nationale kerken daar inzage, inspraak, medezeggenschap of alleenrecht in hebben? Bepaald geen 'droge stof'.

Van de zending zal mogen worden gevraagd dat hij, met behoud van eigen identiteit, zich zo dicht mogelijk aansluit bij de nationale kerk. Dat hij in ieder geval de gedachte voorkomt dat de 'zendende' kerk via hem als achterdeur toch z'n invloed wil uitoefenen. Meer dan ooit moet de zending onafhankelijk dienaar van Gods Woord zijn, zowel naar de 'zendende' kerk roe, als naar de nationale kerk.

Dat zal hem soms eenzaam maken, omdat hij soms terwille van de nationale kerk afstand van de zendende kerk moet nemen en een andere keer weer onbegrepen kritisch naar de nationale kerk moet zijn. Hoe meer hij echter laat zien dat hij serieus lid is van hun kerk, meetorst aan hún problemen, maar bovenal, hoe hij worstelt om samen met hen zich te laten gezeggen door Gods Woord en zich te laten dragen door de kracht van Christus' evangelie in die context, dan zal hij zijn schoven binnen dragen in Gods schuur, 126 : 6.

4.7 Criteria voor huidige zendingswerk

Omdat alle kerken onlangs het rapport van het College van Samenwerking over 'keuze zendingsterreinen' gekregen hebben, kan ik kort zijn over de criteria die we mogen hanteren voor het aanpakken van nieuw werk.

4.2.1 Twee 'vuistregels'

– Leiding van de Here

Van harte sluit ik mij aan bij de opmerkingen van ds Kruidlof n.a.v. de gelezen Schriftgedeelten, dat we oog moeten hebben voor de weg die God met ons gaat. Zijn leiding in de zending bleek uit Handelingen der Apostelen, maar dat is niets iets van de verleden tijd. Maar die leiding is niet iets geheimzinnigs, maar juist het doelgericht werken en bidden om open ogen voor de situatie te krijgen. Dat is o.a. vragen om overzichten. Zo zie ik tenminste dit verhaal in dat kader. En dan vragen, bidden, samen overleggen, en samen besluiten over de weg die God dan wijst.

– Overleg met nationale kerken

Een tweede algemene regel is dat werk in het buitenland niet zo maar, zonder consultatie met kerken daar, aange-

pakt moet worden. We zullen doorgaans voor dat werk, welk onderdeel ook, gevraagd moeten worden. We hebben geen kolonien meer, waar wij binnen kunnen stappen en de lakens uitdelen. Dit betekent niet dat de vele ongeopende gebieden nu maar dicht moeten blijven. Nee, we mogen als Nederlandse kerken aan nabijgelegen zusterkerken vragen wat zij aan dit werk doen, of juist niet kunnen doen. En of we dan samen wat kunnen doen, of misschien wel, in overleg, elk een eigen 'terrein'. We mogen de nationale kerken hierin niet negeren of passeren. Overtrekking van dit principe zal vroeg of laat het werk praktisch zuur opbreken.

4.2.2 Specifieke factoren

– Tijd

Er kunnen speciale momenten zijn waarop deuren dicht of open gaan. In grote delen van Oost-Azië, b.v. Vietnam, moesten de zendingen het land verlaten na de omslag van de Vietnam-oorlog. Tot op dit moment is het uiterst moeilijk daar binnen te komen en te werken. Weer anders ligt het in Zaïre. De tijd liet toen niet toe dat we de Zaïrese kerken in het onzekere lieten over onze hulp. Die stap moest worden gezet. Nu de Mobutu-politiek niet toelaat dat zendingen daar heen gaan, moeten we niet concluderen dat we geen taak hadden. Alleen, we moeten diezelfde taak mogelijk anders uitvoeren dan we eerst dachten. Werken vanuit het buurland b.v. is niet onmogelijk. En de al bestaande vorm van hulp via korte werkbezoeken is ook nog niet uitgeput.

Overduidelijk is dat de val van het communisme in Oost-europa een deur geopend heeft. Voor het evangelie. En voor van alles en nog wat. Hier speelt dus een dubbele tijdsfactor een rol. De 'markt' kan zo overspoeld worden in korte tijd dat we 'te laat' komen. Daarom moet er grote aandacht zijn voor de bestaande contacten via Fundament. Daar liepen lijnen, daar had God al wegen geopend. Als er in andere tijden uitbreiding van die mogelijkheden is, heeft dat voorrang boven totaal nieuw en onbekend werk.

Zo'n tijdsfactor kan ook een rol spelen t.a.v. werk in Israël. Ik denk niet dat we hier een algemene discussie over al of niet Israël moeten voeren. Maar als die kant op wordt gedacht, dan is inderdaad een door STEVAJ (Stichting tot Evangelisatie van de Joodse volk) de komende vacature een overweging, waar op moet worden gereageerd.

– Geschiedenis

Zonder de geschiedenis te verabsoluteren mag die wel een rol spelen. Als Nederlandse kerken zijn we jarenlang bezig geweest in Indonesië. In feite al vanaf de 17e eeuw. Er zijn speciale banden gegroeid, er is veel 'kennis' in Nederlandse bibliotheken, er zijn meerderen die de Indonésische taal spreken. Er is 'know-how' bij de zendende kerken.

Die blikrichting moet niet zomaar worden afgebogen. Dat zou te veel dood kapitaal betekenen. Terecht proberen zendende kerken langere lijnen uit te zetten naar de toekomst om de hand met Indonesië aan te houden. Misschien kan zo'n beleid ook iets betekenen voor de Indonesische of Molukse gemeenschap in Nederland?

Een soortgelijk verhaal roti voor Suriname kunnen gelden. Nu er weer in Paramaribo wordt gewerkt door een zending van de Orthodoxe Presbyteriaanse Kerk (konden oude contacten weer opleven. Die ook z'n waarde kunnen hebben voor de Surinamers in Nederland).

– 'Gaven'

Het is misschien ook goed, in alle bescheidenheid, te proberen de vraag te beantwoorden: waar zijn we 'goed' in als Nederlandse, gereformeerde kerken? Welke bijzondere gaven heeft God ons in de loop van de kerkgeschiedenis gegeven, als kerken, maar ook als personen? We mogen dan m.n. denken aan gereformeerde 'deskundigheid'. We zijn blij met de opleiding in Kampen en de lijnen die daar in de loop van de tijd werden uitgezet. Daar zit veel in dat volop bruikbaar is in andere landen.

Ik denk m.n. aan de waardering en uitleg van de bijbel als Gods Woord, i.v.m. vaak voorkomende Schriftkritische opvattingen, het verbondsmatige en kerkgerichte denken, i.v.m. veel evangelisch élan, ook nodig in zaken als kerkverband en kerkrecht. Ook de erkenning dat Christus het hele leven wil vullen, op alle terreinen, het zgn 'cultuurmandaat', is ons bepaald niet vreemd. M.n. de uitwerking daarvan op onderwijsgebied heeft ook in het zendingswerk veel aandacht gekregen.

Nogmaals, geen eigen roem, maar dankbaar zelfbewustzijn vanwege het zicht dat de Here ons gaf mag een rol spelen in de taakstelling. Naar analogie van Ef. 4 mogen we ons afvragen welke 'gaven' wij hebben en anderen te helpen bij de groei naar Christus toe.

– Aard van het werk

Samenhangend met de 'gaven' mag ook gekeken worden naar de aard van het werk. Nationale kerken kunnen hun verzoeken op tafel leggen. Wij van onze kant mogen nagaan bij welk soort werk onze gaven het meest tot z'n recht komen. Wat in 't klein op het zendingsterrein altijd een rol speelde bij de plaatsing van werkers en evangelisten, 'de beste op de beste plaats', mag ook in 't groot een rol spelen. Zowel bij het aanvaarden van bepaalde projecten, als bij het uitvoeren van bepaalde mensen.

Naar het rich laai aanzien, zal onze hulp het meest in de sfeer van het theologisch onderwijs liggen. Dat kan inhouden werk aan een opleiding voor predikanten en/of evangelisten, maar ook het opzetten en geven van kadercursussen en seminars t.b.v. de gemeente-opbouw, niet o.a. het uitgeven van een samenbindend (kerk)blad.

Al naar gelang de vraag kan ook de hulpverlening langdurig of incidenteel zijn. Korte seminars in b.v. Oost-Europa vragen een andere aanpak dan de kaderopleiding in Zaïre. Een theologisch docentschap aan een MTS in Irian Jaya heeft langere adem en een andere aanpak nodig dan theologische upgradings van werkers in Venezuela, al was het alleen maar vanwege de taal. De hulp kan ook m.n. in een beginfase gevraagd worden, b.v. openlegging van een gebied met technische know-how. Soms op een bepaald onderdeel, b.v. boekhoudkunde, kerkelijke administratie of muzikantechnische hulp i.v.m. de vormgeving van de eredienst.

Vandaar ook mijn stelling dat niet persé elk project even langdurig moet zijn. We moeten letten op de onderdelen, op de fasering en de dosering. En laten we niet vergeten: alleen al de gedachte dat een nationale kerk zich verzekerd weet van een beschikbare en oproepbare partnerkerk, betekent een geweldige steun in de rug.

– Grootte van het budget

Er mag ook nadrukkelijk rekening gehouden worden met de financiële armslag van het ressort samenwerkende kerken. Niet om het quotum te verlagen, maar juist om de grootte ervan een rol te laten spelen bij de keuze. Welk groter of kleiner project kun je aan? En voor hoelang? Mogelijk het ene jaar een eenmalige financiële bijdrage voor de bouw van een school. Dan weer over meerdere jaren kleinere bijdragen voor kerkbouwprojecten, of voor de reizen van theologische docenten, productie en uitgave van lesmateriaal. En dan niet de gebruikelijke kosten vergeten, benodigd voor een aantal zendingen in vaste fulltime dienst.

Deze factor betekent ook dat Gelderland niet persé als hele PS met één project bezig moet zijn. Het is voorstelbaar dat ervoor gekozen wordt, per classis of met twee classes iets aan te pakken. Als dat uiteraard maar wel in goed gezamenlijk overleg gebeurt, zodat begonnen werk niet halverwege hoeft af te breken.

C.J. Haak

KINDGERICHT

Een hand op je schouder

Het Nederlands Dagblad heeft elke week een aparte pagina onder de kop: Opvoeding en Onderwijs. Daarin staan allerlei artikelen en wetenswaardigheden voor ouderen over jongeren. Eén van die pagina's die het de inoite waard maken om deze krant als een welkome gast in huis te hebben. Maar dit terzijde.

Op die pagina prijkt menigmaal een eenvoudig schilderijtje. Eén omlijst tafereel met een tekst en een tekening. Echte kunst zal men het niet noemen. Echte kunst kom je in gereformeerde huiskamers dan ook niet zoveel tegen. Je zou het volkskunst kunnen noemen: mooi handwerk van toegewijde mensen.

Ik bedoel de rubriek van Willy Hakker-Huizinga, met de daarbij passende tekening van Tjeerd Veerstra.

Veel mensen voelen zich door deze stukjes aangesproken. Hij roept roepen ze weerstand op. Een aantal van die bijdragen zijn gebundeld in één boekje. En als je ze dan weer eens doorleest komt de vraag op: wat heb je nu aan deze verhalen. Ik ben van mening dat de zin van deze 'kopieerkunst van het dagelijkse leven' zeer treffend is uitgedrukt in de titel van de bundel: 'Een hand op je schouder'. In een verwarde wereld, waarin veel mensen de koers kwijtraken als het gaat om de begeleiding van de jeugd, werken ze als een oase van rust en bemoediging. Men vergeve mij het cliché-matige van deze omschrijving.

Te romantisch?

Het heeft niet veel zin bij deze bespreking op de inhoud van het boekje in te gaan. Je moet de stukjes lezen en verwerken. Er desnoods zelf of in groepsverband mee in discussie gaan. Maar ze lener zich niet voor een openbaar debat. Mij interesseert veelmeer de sfeer die ze oproepen, de geest van waaruit ze zijn geschreven. Illustratief daarvoor is hoofdstuk 16: 'Een heimweekind'. Daarin gaat het onder andere over meisjesboeken, die Max de Lange-Praamsma geschreven heeft. Vrouwelijke lezers weten direct over wie het dan gaat: Goud-Elsje. Ik ken de serie van de boekenplank in de huiskamer, ook al heb ik er zelf bij mijn weten nog nooit een deel van gelezen. Maar ik begrijp heel goed wat deze schrijfster met haar boeken heeft willen bereiken.

Willy Bakker tekent het als volgt uit haar mond op: 'Ik kom zelf uit een warm nest en was nog jong toen ik aan deze serie begon. Later heb ik zelf in mijn leven inderdaad ervaren hoe anders de werkelijkheid voor veel mensen is. Toch ben ik romantisch blijven schrijven. Uit een sterke behoefte aan warmte en harmonie. Weet je, ik ben

een heimweekind. Ik kan zo intens verlangen naar een teven zonder wanklanken. Dat verlangen is de ondertoon van mijn schrijven geweest.'

Nu zullen er ongetwijfeld vrouwelijke en mannelijke vormen van romantiek bestaan, toch spreken deze woorden me sterk aan. Een aantal jaren geleden zond de IKON een serie uit over jongeren. Precies zoals ze zijn, tegenwoordig: Kanjers. Jongens en meisjes van vijftien, zestien jaar. Opvallend in die serie was hoe heel oppervlakkige relaties binnen de kortste keren leidden tot zeer intieme contacten. Vei voordat de jongelui er emotioneel aan toe waren. Terwijl diezelfde jongens en meisjes, wanneer er echie liefde in het spel kwam, onzeker werden, hulpeloos, overgevoelig, 'schwärmisch', ouderwets verliefd.

In die gespleten wereld groeien ook onze kinderen op. En al zullen ze zich niet in alles gedragen als de 'kinderen van deze wereld', ook bij hen is er vaak een grote kloof tussen innerlijke emotie en uiterlijk gedrag.

Juist onder zulke omstandigheden kan begeleiding, die warmte en hannonie uitstraalt, van onschatbare betekenis zijn. Als men dat romantisch wil noemen, vind ik dat best. Ik heb niets tegen romantiek.

Begrip voor het kind

Willy Bakker vraagt begrip voor mensen. Mensen met hun hebbelijk- en onhebbelijkheden. Bevoorrechte en achtergestelde mensen. Ze roept ons op om ons te verplaatsen in de leef- en gedachtenwereld van de ander. Naar de regel van de Here Jezus: wat gij wilt dat u de anderen doen, doet dat aan de ander.

In het bijzonder bindt hij ons daarbij de kinderwereld op het hart. Sonis wat eenzijdig, omdat je nu eenmaal getroffen wordt door bijzondere situaties, door bijzondere uitspraken. Maar altijd zo, dat je erover moet nadenken.

Toch zit ik juist hier wel eens met een vraag.

Het is goed wanneer ouderen alle moeite doen om zich te verplaatsen in het leefklimaat van hun kinderen. Het is trouwens prachtig wat je dan allemaal ontdekt. Je leert je kinderen veel beter begrijpen. En bovendien is het vormend voor je zelf.

Maar het is toch niet de bedoeling dat wij kinderen alleen maar binnen hun eigen denkraam benaderen. Ik bedoel: kinderen moeten op hun beurt leren begrijpen dat ouderen leven in een volwassen klimaat en dat ze van daaruit spreken en handelen. Groeiend begrip daarvoor zal dan ook de kinderen op hun beurt moeten vormen.

Nu denk ik niet dat mevrouw Bakker deze stelling zal bestrijden. Maar zo nu en dan bekruipt me het gevoel dat ze hem wat onderbelicht.

Kind en kerkdienst

Ik wil dat illustreren door wat niet in het boekje, maar meer recent wel in de krant geschreven is over kinderen in de kerk.

In de eerste plaats: over de hoofdzaken zijn we het wel eens.

Kinderen horen in de gewone kerkdienst thuis. Kindernevendiensten hebben alleen een functie in situaties of landen, waar kindcien een christelijke opvoeding of bijbels onderwijs op school ontberen. Bovendien moeten kinderen zich ook thuis voelen in de kerkdienst. Ze horen erbij en ze mogen dat merken ook.

Maar nu is het voor mij de vraag of dat tot uiting moet komen in activiteiten binnen de eredienst, met name tijdens de preek, die speciaal op kinderen worden gericht. Eigenlijk zou ik die vraag in een veel breder kader willen bezien: moet je in de preek bewust aandacht geven aan bijzondere categorieën: ouderen, alleenstaanden, gehandicapte-kinderen.

Deze vraag wil ik best bevestigend beantwoorden. Maar dan niet in structureel opzicht. Ik bedoel dat bij de opzet van de preek speciale aandacht wordt ingeruimd voor kerkgangers, die vanwege hun aard een aparte plaats in de gemeente hebben. Het wonder van de kerkdienst is nu juist dat die ene boodschap op een verstaanbare wijze tnoei worden doorgegeven aan zo'n enorme verscheidenheid van mensen.

Aparte aandacht aan bijzondere categorieën zou ik alleen dan willen geven, wanneer de boodschap van de preek, de tekst of de liturgie daar zelf aanleiding toe geeft.

Ik wil dus niet via de kerkganger naar een aanpassing van de boodschap. Maar via de boodschap naar hen, voor wie de tekst bijzondere betekenis heeft.

Dus, om het tot kinderen te beperken: niet kindgericht, maar themagericht werkzaam zijn.

Dat betekent dat ik doorgaans preek zonder speciale aandacht te geven aan de kinderen in de kerk. Waarbij ik me ervan bewust ben dat de boodschap voor het grootste deel over hun hoofden heengaat. Alleen wanneer de tekst er aanleiding voor geeft, doe ik nu best de aandacht van de kinderen te trekken.

Overigens is dat ontzaglijk moeilijk, wat ik me2 twee recente voorbeelden uit de praktijk wil duidelijk maken.

Tijdens een huwelijksbevestiging zat een hele 'derde groep' bij elkaar in de kerk om de juf als bruid te bewonderen. Voor die kinderen heb ik aan het eind van de preek de bedoeling nog eens apart verteld. Alleen, oin hun aandacht te trekken moet je heel bewust toon en tempo onderbreken. En na zo'n twee minuten vervluchtigt de concentratie al weer, zodat je dan wel gezegd moet hebben waa je zeggen wilde. De ouderen vonden het prachtig, maar of de kinderen er echt iets aan hebben gehad? Ik ben er niet zeker van. Eigenlijk lukt het in die situatie alleen wanneer je van de preekstoel afkomt, de microfoon inneemt en tussen die kinderen in gaat staan!

Op een zondag 7at ik als gast in een kerk. Een collega had een tekst gekozen, waarbij de Here Jezus zelf een

kind in het middelpunt plaatst. Daarom begon hij zijn preek met de kinderen apart toe te spreken. Een heel goede greep, volgens mij. En het lukte hem prima. Mijn aandacht was dan ook gericht op de reactie van de kinderen om me heen, die lieel actief luisterden. En toch constateerde ik hetzelfde verschijnsel: na lieel korte tijd vervluchtigt de aandacht. Als je zoiets doet voor kleinere kinderen, moet je het in een paar zinnen kunnen klaren, blijkbaar.

Je hoort erbij

Op grond van deze en andere ervaringen geloof ik niet zo erg in een aangepast gedeelte van de preek voor kinderen.

Ik vraag me ook af of dat nu wel nodig is. Dezelfde kinderen krijgen, als het goed is, intensieve aandacht thuis. Via het onderwijs ontvangen ze elke dag van de week bijbels onderwijs op school. Als ze ouder worden ontmoeten ze de dominee elke week op de catechisatie. Is het voor hen nu zo moeilijk te vatten dat de preek er is vooral voor de ouderen? Kun je als ouders nu echt niet uitleggen dat, wat dat betreft, hun rijd echt nog wel komt? Yll is dat niet mijn laatste woord. Want, ook al zal ik niet in elke preek met behulp van de kleuterjuf enige zinnen aan de kleinen wijden, toch hen ik het grondig met inevrouw Bakker eens: de kinderen moeten wel het gevoel hebben dat ze erbij horen.

Alleen, om dat doel te bereiken, kun je volgens mij heter andere middelen te baat neinen. Belangrijk is daarbij de houding van de ouders. Laten zij het toch alsjeblieft niet aan de dominee overlaten. Zodat ze mopperen wanneer die hun kindertjes niet heeft toegesproken. In en na de kerkdienst kun je als ouders voor je kinderen ontzaglijk veel doen. Zou het niet een heel goede oefening voor ouders zijn wanneer ze stelselmatig de boodschap, die ze zelf uit de preek hebben meegenomen, op het niveau van hun kinderen thuis terugvertellen? En dan heb ik het niet eens over alles wat in de liturgie samen te beleven valt. Overigena kunnen we juist op dat gebied, als we tenminste niet al te hoogkerkelijk denken, voor kinderen best meer doen. Oin nog even naar dat eerste voorbeeld terug te keren: dat groepje kinderen mocht direct na de dienst de juf vanaf het podium voor de preekstoel toezingen. Ik denk dat dat hun veelmeer hij de zaak betrokken heeft dan die paar zinnen in de preek.

Maar ik zou hier ook aandacht voor een ander aspect willen vragen: kinderen kunnen zich prima thuisvoelen in de wereld van grote mensen. Ook al bemoeien die grote mensen zich hier eens met hen. Hetzelfde verschijnsel neemt ook Willy Rakker meer dan eens waar. Als wij ze nu maar laten merken dat dat een wereld is waar we met alle liefde van ons hart bij betrokken zijn. Dan zal dat een uitstraling hebben, die later van grote betekenis blijkt te zijn. Is het niet zo dat kinderen juist die grote-mensenwereld zo graag in hun fantasie naspelen? Ook al begrijpen ze er de bedoeling nog niet van, al spelend worden ze er wel in ingewijd.

Een uitdaging

Hoewel Willy Bakker geen discussie wil uitlokken, zou ik het toch op prijs stellen wanneer ze op mijn vragen en opmerkingen inging. We kennen elkaar, zij her op afstand, wel een beetje. En we weten van elkaar dat we bij veel in discussie zijnde zaken dezelfde lijn uitzetten. Juist daarom ben ik eigenlijk wel henuid naar haar commentaar.

M. Folkers

In deze bijdrage is besproken: Willy Bakker-Huizinga, *Een hand op je schouder*, Kampen 1991. Prijs f 17,90.

Zojuist verscheen:

HANDBOEK 1992 ten dienste van de Gereformeerde Kerken

(redactie: dr. W.G. de Vries)

- * NIEUW: register op verenigingen etc
- * NIEUW: de rubriek 'Buitenland' overzichtelijker en meer compleet
- * statistiek en 'grensverkeer'
- * Jaaroverzicht: herdenking 1892, Reformanda, de Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen, tien jaar De Wegwijzer, Gereformeerd Zorgcentrum en nog veel meer.

Pocket, 384 pag., f 16,95

Vraag er naar
bij uw boekhandelaar!

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25 4460
tel. 01100 - 15591 4 GOES

BUITENLANDSE KERKEN

EEN JAAR STUDEREN IN OXFORD

Stel, je supervisor zegt: 'Niet onaardig, maar de volgende keer een beetje meer nadruk op de analyse'. Je weet dan zeker dat je essay beneden de maat is en dat je het niet in je hoofd moet halen om nog een keer zo'n verhaal te leveren. Een van de vruchten van een jaar studie in Oxford is, dat je gevoel krijgt voor 'understatement' Gelukkig starten de meeste studieprogramma's met een kennismakingspakket voos buitenlandse studenten, waarin gewaarschuwd wordt voor de vriendelijke glimlach van de studieleiders in Oxford.

Universiteit en Colleges

De stad Oxford dankt zijn internationale bekendheid aan de Universiteit. 'Oxford University' is een van de oudste en beroemdste centra van wetenschap ter wereld. In de 12e en 13e eeuw vestigden zich hier de eerste leermeesters met hun studenten en werden kloosters en Colleges gchouwd.

Sindsdien is de Universiteit steeds groter geworden. Op dit moment studeren zo'n 12.000 studenten in Oxford.

De Universiteit van Oxford is een ingewikkelde organisatie. Eigenlijk is het niet één universiteit, maar een verzameling van 35 'Colleges'. Een College is een woon- en werkgemeenschap van docenten ('Fellows') en studenten. De Fellows zijn verantwoordelijk voor de begeleiding van de studenten en voor een deel van hun onderwijs. Elke student heeft in zijn College een eigen 'tutor' (mentor). Deze tutor bespreekt tijdens wekelijkse 'tutorials' met zijn studenten korte scripties ('essays').

Elk College heeft een eigen karakter en toelatingsbeleid. Leerlingen van dure kostscholen gaan bijvoorbeeld naar 'Christ Church'. Als iemand met de hoogste cijfers van de middelbare school koint, dan is de kans groot dat hij

aan 'University College' mag studeren.

Samen vormen deze Colleges de Universiteit. 'Oxford University' is een soort overkoepelend orgaan dat de colleges en examens regelt. Ook heeft de Universiteit eigen laboratoria en gebouwen waar les gegeven wordt.

De studenten die toegelaten worden tot de Universiteit beginnen als 'Undergraduate'. Als alles vlot verloopt, kunnen zij in drie jaar hun eerste graad halen. Enkele studenten studeren daarna nog drie jaar door om een tweede graad (doctorstitel) te halen. Theoretisch is het dus mogelijk om binnen zes jaar afgestudeerd en gepromoveerd te zijn.

Het studiejaar aan de Universiteit bestaat uit drie trimesters van acht weken. Gedurende die 'terms' ligt het accent op het schrijven van essays en het volgen van colleges. In die studieperiode tussen de 'terms' moet in de eerste studiejaren gestudeerd worden voor het toelatingsexamen voor het volgende trimester.

Vershil

Na een studie van zeven jaar in Kampen is het behoorlijk verschillend aan de manier van werken in Oxford. Opvallend is de analytische aanpak van vraagstukken in de Theologie en de Ethiek. Sterk wordt ingezoomd op deelproblemen, die vervolgens uitgebeeld worden. Over het algemeen is er op het 'Continent' meer aandacht voor het verband tussen de verschillende specifieke vragen en het geheel.

Verder is het 'tutorial' een manier van werken die in Kampen en de rest van Nederland niet toegepast wordt. Regelmatig moeten studenten in Oxford een essay schrijven, waarin zij een onderwerp analyseren en bekritisieren. Dit werk moet voorgelezen worden aan de tutor. Die geeft dan een uur lang commentaar op het essay en gaat in met de student in discussie. Hij zal niet snel met zijn eigen mening op de proppen komen, omdat de student zelf het denkwerk moet doen.

Low church

De kerkelijke kaart van Engeland wordt gedomineerd door de 'Church of England', de Anglicaanse kerk. Onder leiding van Hendrik VIII onttrok deze kerk zich aan het gezag van de Paus in 1534. In Engeland is, in tegenstelling tot Schotland, het aantal Presbyteriaanse en Gereformeerde kerken beperkt.

Op dit moment bergt de Anglicaanse kerk drie stromingen in haar. De Anglo-Catholic stroming lijkt het meest op de Rooms-katholieke kerk. Deze stroming wordt ook wel de 'High Church' genoemd, omdat veel aandacht besteed wordt aan de correcte uitvoering van de (traditionele) liturgie. Een andere vleugel binnen de kerk is 'liberal' (vrijzinnig). Het meest verwant aan de gereformeerde traditie is de 'Evangelical' of 'Low Church' in de Anglicaanse kerk. In deze kerken, die betrekkelijk zelfstandig opereren, wordt vastgehouden aan het gezag van de Schrift en de officiële belijdenis van de kerk (de 39 artikelen, een reformatorense belijdenis, waarvoor Thomas

Cranmer de basis legde in de 16e eeuw). Verder benadrukken deze kerken sterk de missionaire roeping van de gemeente. Opvallend is verder dat deze 'evangelical' kerken zich over het algemeen meer verbonden voelen met 'evangelical' gemeenten in een atidier kerkverband, dan met vrijzinnige kerken binnen de Anglicaanse kerk.

In Oxford leeft de Anglicaanse kerk vier 'evangelical' gemeenten. De liturgie in deze kerken wijkt in sommige opzichten af van die in de Gereformeerde Kerk. Aan het begin van de dienst spreekt de gemeente gezamenlijk een schuldbelijdenis uit. Verder wordt het 'Onze Vader' gezongen en worden verschillende onderdelen van de liturgie niet door de predikant uitgevoerd. Zo worden bijvoorbeeld de Schriftlezingen en het 'grote gebed' gedaan door de gemeenteleden.

Evangelisatie

Strategisch gezien is Oxford een belangrijke plaats voor de kerken. Veel studenten die in Oxford studeren, krijgen later invloedrijke posities in de Britse samenleving. Ook studeren hier mensen uit Azië en het Midden Oosten die alleen tijdens hun studietijd in aanraking komen met het Evangelie. Evangelisatie onder studenten krijgt dan ook hoge prioriteit. De kerken in het centrum leggen zich speciaal hierop toe.

Naast evangelisatie onder studenten, proberen de 'evangelical' kerken ook de christen-studenten te begeleiden in het geseculariseerde wetenschappelijke klimaat van Oxford. Een van de kerken geeft zelfs een geestelijke 'survival'-cursus voor eerstejaars studenten.

Op het gebied van methode en aanpak van het evangelisatiewerk is hier in Oxford veel te leren.

Christian Union

De 'evangelical' studenten hebben zich georganiseerd in de 'Christian Union' (CU). Deze studentenvereniging is aangesloten bij de IFES (International Federation of Evangelical Students). De Union probeert studenten te motiveren om op de Universiteit en de Colleges te getuigen van hun geloof. Op de Colleges organiseert de CU bijbelstudies waar ook niet-christenen voor uitgenodigd worden. Omdat de CU-studenten dag en nacht met hun College-genoten optrekken, is er veel gelegenheid tot evangeliseren in woord en daad. Veel Oxford-studenten zijn in het verleden tijdens hun studietijd tot geloof gekomen, mede door contacten met CU-studenten op hun College.

Joost Smit

De auteur studeert in Kampen en is dit jaar verbonden aan het 'Whitefield Institute', een christelijk onderzoekscentrum op het gebied van ethiek en onderwijs in Oxford

DE TIMMERMAN VAN MANILLA

Bij mijn aankomst op het vliegveld van Manilla, de hoofdstad van de Filippijnen, stond br. Resty mij op te wachten in de hal. Gelukkig maar. Hoc zou ik anders de weg vinden in die miljoenenstad? Mijn reisdoel war San Pedro. één van de buitenwijken van Manilla, 35 km vanaf het centrum. Br. Resty bleek een goede gids. Hij zorgde voor een taxi naar het busstation van de jeepneys. Dat zijn kleine open busjes die het grootste deel van het openbaar vervoer verzorgen. Ze worden helemaal volgepropt. En dan gaat het door het drukke verkeer. De meeste passagiers hebben een doek om her gezicht tegen stof en uitlaatgassen. De rit duurde enkele uren.

Een paar weken geleden heb ik br. Resty voor het eerst ontmoet. In Bacolod op het eiland Negros. In een groep predikanten en ouderlingen van de Free Reformed Churches op de Filippijnen nam hij deel aan ambtsdragerscursussen. De Free Reformed Churches hadden de vrijgemaakt Gereformeerde Kerken in Nederland gevraagd iemand te zenden die hen enkele weken kon helpen bij gemeentecopbouw. In dat kader heb ik een aantal lezingen gehouden. Ik had een aandachtig gehoor en steeds weer was er een levendige discussie.

Enkele jaren geleden zijn deze geref. kerken ontstaan. Voornamelijk uit afscheiding van baptistengemeenten. En de zes nog jonge predikanten hebben hun opleiding gehad aan Baptistische seniiraries. Ze zijn ook nog enige tijd dominee in die gemeenten geweest. Maar door studie en oiderlinge gesprekken kwamen ze tot de overtuiging dat wij alleen door Gods genade behouden worden. En dat onre redding niet afhankelijk is van de vrije wil van de mens, zoals op de baptistische seminaries onderwezen werd. De Schriftuurlijke leer van de Dordtse Leerregels overtuigde hen er van dat in de baptistische kerken een dwaalleer werd geleerd. Zo waren ze gereformeerd geworden, maar wilden nog graag leiding ontvangen. Mijn lezingen hadden als onderwerp liet genadeverbond en de kinderdoop, de roeping tot het ambt en de taak van de ambtsdragers en de kerkeraad. En ook de geref. kerkorde. Na de lezingenreeks hielden de predikanten en ouderlingen van de acht gemeenten een besloten vergadering. En daarin werd, na brede discussie, de geref. kerkorde aangevaard voor de Free Reformed Churches op de Filippijnen. Tegelijk werd besloten dat op 15 jan. j.l. de eerste classisvergadering zou worden gehouden. Dat is gebeurd. Daarmee kwam er een belangrijk keerpunt. Want tot aan die classisvergadering was de feitelijke situatie: één 'moederkerk' met zeven 'dochterkerken', en de algehele leiding was bij de predikant van de moederkerk. Deze hiërarchische structuur is nu vervangen door een federatief kerk-

verband van zelfstandige kerken. De kerkeraden hebben daarin de leiding.

Br. Resty vertegenwoordigde de huisgemeente van Manilla op de classisvergadering. Die vergadering ging accoord met instituering van de kerk te Manilla. Maar het ligt ver weg van de andere gemeenten: een uur per vliegtuig. Daarom vroeg de classis mijn hulp.

Zo kwam ik in San Pedro. Deze buitenwijk van Groot-Manilla ligt in de heuvels met mooie vergezichten. Br. Resty woont daar heel landelijk, de negen gezinnen, waaruit de gemeente bestaat, woien dicht bij elkaar.

Twintig jaar geleden, direct na de Middelbare School was hr. Resty naar Manilla gekomen om werk te zoeken. Allerlei klusjes deed hij, en kwam uiteindelijk in de bouw terecht. Na zijn trouwen ging hij zelfstandig de bouw van een huis aannemen. Soms met enkele helpers. Hij schaamde zich het Evangelie niet. Als de toekomstige bewoner op het werk kwam kijken, sprak de timmerman met hem over de enige Redder Jezus Christus. Hij heeft zijn werk gezegend gezien: 'Mees dan eens is het gebeurd dat als het huis klaar was, ook de toekomstige hewoner klaar was: gewonnen voor het Evangelie'. Met de nieuwbekeerden hield br. Resty Bijbelstudies. Zo ontstond in die wijk een baptistengemeente, die groeide en een eigen predikant beriep.

In 1985 kwam ds. Joy Vingno, zijn broer, op bezoek. Die vertelde dat hij tot het inzicht was gekomen dat de baptistische leer een dwaalleer was. De gereformeerde leer is Schriftuurlijk zei hij. Br. Resty wilde er niet aan. 'Ik dacht aan de waarschuwing van Galaten 1. Dit is een ander evangelie. Van een engel mag ik het niet aannemen, ook niet van mijn broer.'

Maar door onderzoek van de Bijbel overtuigde de Here hem van de waarheid van de gereformeerde leer: het geloof in Jezus Christus en ook het behoud door Hem is een genadegave van God, en niet een prestatie van de mens. Hij zweeg er niet over. Hij sprak er over in de gemeente. Hij wilde de kerk niet scheuren, maar kon een onschriftuurlijke prediking niet verdragen. Daarom scheidde hij zich af. Enkele anderen gingen met hem mee. Weer leidde hij Bijbelstudie bij zich aan huis. Langzamerhand groeide de groep. De timmerman was de voorganger. Toen zijn huiskamer te klein werd, liet één van de broeders in zijn huis twee kamers tot een kerkzaal verbouwen. De zondagse samenkomsten werden daar gehouden, en ook de door-de-weekse bijbelstudies. Naast Resty droegen nog enkele andere broeders daarvoor de verantwoordelijkheid.

WAAR KOMEN ONZE PSALMEN VANDAAN?

Sinds de 16e eeuw is het zingen uit psalmberijmingen een protestantse aangelegenheid geweest in ons land. In vrijwel alle kerken in West-Europa die tot de 'gereformeerde gezindte' worden gerekend hebben ze een plaats gekregen. De recente geschiedenis toont ons, dat verschillende melodieën uit het zogenaamde Geneefse psalter ook hun weg hebben gevonden in de Rooms-Katholieke Kerk, terwijl in de Franstalige geboortestreek van het Geneefse psalter nog slechts een selectie wordt gebruikt. Protestantse gezangboeken waarin alle 150 psalmen gevonden worden zijn steeds meer uitzondering.

Over de herkomst en het gebruik van het Geneefse psalter worden regelmatig vragen gesteld, vooral op bijeenkomsten waar het onderwerp *Liturgie* wordt behandeld. Het is daarom goed om de belangrijkste gegevens eens te ordenen.

Inleiding

Het Geneefse psalter dankt zijn ontstaan aan Johannes Calvijn die als theoloog de structurele betekenis van de gemeentezang formuleerde. Calvijn heeft zich daarom ingezet voor het doen verschijnen van een psalmberijming die door de geneeften waar hij voorganger was – eerst Straatsburg en later Genève – kon worden gezongen. Bij het berijmen verzekerde hij zich van deskundige medewerking, eerst die van de dichter Clément Marot en later van de theoloog Théodore de Bèze. De melodieën waarop deze berijmde psalmen werden gezongen waren deels ontleend aan het kerkboek van de Duitstalige geneeften te Straatsburg, maar de meeste werden – later, toen Calvijn predikant in Genève was – gecomponeerd door *Geneefse cantores*.

De eerste uitgave verscheen in 1539 te Straatsburg en bestond uit 19 psalmen en 3 gezangen. De gezangen en zes psalmen in deze editie staan op naam van Calvijn, de overige 13 werden door Marot berijmd. Sindsdien verschenen edities met een groeiend aantal berijmingen tot dat in het jaar 1562 alle 150 berijmde psalmen te Genève het licht zagen.

Berijmingen in de Nederlanden

Datheen

Het complete Geneefse psalter is in 1566 dank zij Petrus Datheen in ons land gekomen. Datheen was Vlaming van geboorte, geliefd hagepreker en vooraanstaand predikant.

Op de dag van mijn komst in San Pedro was er voor 'r avonds een gemeentevergadering gepland. Het grootste deel van de veertig zielen tellende groep was aanwezig. Op die vergadering heb ik gesproken over de roeping tot het ambt en de taak van de ambtsdragers. En over de gereformeerde kerkorde. We hebben de vereisten gelezen die de Hcrc in 1 Tim. 3 geeft voor het ambt van ouderling. Eensteinig was de gemeente om de drie broeders die tot dusver leiding hadden gegeven aan de groep, te roepen tot het ambt van ouderling van de gemeente. En ook de drie broeders voelden zich daartoe door de Here geroepen. Tneti is er die avond nog een speciale eredienst gehouden, waarin ik niet het bevestigingsformulier van ouderlingen, hen in het ambt mocht bevestigen. Daarmee was de Free Reformed Church te Manilla geïnstitueerd.

Na deze dienst is er met de broeders nog allerlei besproken. Er zijn nog kinderen van de gemeente ongedoopt. Dat heeft twee redenen zegt br. Resty. 'Wij hebben geen predikant om de doop te bedienen, en de gemeente weet er nog niet genoeg van. Dat koint nog. Want ik ben met de behandeling van de Heidelbergse Catechismus toegekomen aan zondag 26. En in zondag 27 komt de kinderdoop aan de orde.'

De baptistengemeente die steeds kleiner wordt en geen predikant meer heeft, heeft br. Resty gevraagd ook eens bij hen voor te gaan. Hij zal dat doen. 'Ik wil jullie graag de geref. leer preken. Maar wij willen geen baptistendoctrine bij ons hebben te preken. Wij mogen geen verkeerde leer toelaten.'

Regelmatische groei zit er in de gemeente. Mensen worden door de Schriftuurlijke boodschap getrokken. Soms is er afweer: 'Is hij niet een timmerman?' Br. Resty zegt dan: 'Eeuwen geleden heeft men al in Nazareth tegen de Christus gezegd: "is dit niet de timmerman?"' (Marc. 6 : 3). Maar Christus is de Enige Redder der wereld. En deze timmerlieden hier heeft geen andere Boodschap van Heil dan van Hem, Die genoemd werd de Timmerman van Nazareth.'

De classisvergadering van 15 jan. j.l. besloot br. Resty op een volgende vergadering te onderzoeken overeenkomstig art. 8 van de K.O. opdat de Vrije Geref. Kerk van Manilla in hem een eigen predikant zal hebben. Maar zoals Paulus als prediker tegelijk ook tentenmaker was (Mand. IX : 3), zo zal br. Resty dan ook gewoon timmerman blijven!

J. Klamer

VAN RIETSCHOTEN			
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING	
Boekhandel Kantoorvakhandel Kantoorinrichting	Koijerswaard 8, Hoofddam Koijerswaard 73 Gebroeken Meeldijk 123, Barendrecht	Tel. 010-4820488 Tel. 010-4821365 Tel. 01806 18734	
Faxni 010-4793699, Rotterdam	Faxnr 01806-21165, Barendrecht		

Hij vertaalde in korte tijd het Geneefse psalter uit het Frans op een manier die dicht bij de mensen stond. Ook de Geneefse inelodieën nam hij over. Daarmee gaf hij te kien dat hij in de invloedssfeer van Calvijn stond. In de voorrede op zijn psalmberijming schreef Datheen, dat de overname van deze melodieën bewust had plaats gevonden en tot doel had de verbondenheid met de Franstalige kerken. die al op andere terreinen aanwezig was, te versterken.

Naast deze kerkpolitieke overweging was er nog een andere reden waarom Datheen de psalmen had berijmd. Naar zijn oordeel bestond er nog geen goede berijming. Er waren wel berijmingen in het Nederlands, zoals die van de Londense ouderling Jan Utenhove, maar daartegen had Datheen ernstige bezwaren van taalkundige aard.

Al voordat er enige synode bestond die welke berijming dan ook officieel kon invoeren, werden Datheens psalmen naast die van Utenhove bij verschillende gelegenheden, zoals de hagepreken, gezongen. Datheens berijming was in korte tijd populair omdat hij bij velen een uitstekende naam had als hagepreker en leider. Bovendien sprak zijn berijming de taal van het volk. Aan zijn berijming was bovendien de naam van Calvijn verbonden en zo gaf Datheen blijk van onverdachte rechtzinnigheid.

Verskillende synoden in de 16e eeuw bepaalden dat alleen deze berijming, bestaande uit de 150 psalmen en enkele gezangen, voor liturgisch gebruik in aanmerking kwam. Daarmee hadden de Geneefse melodieën een vaste plaats gekregen in de kerkdiensten van met name de calvinisten.

De 'Staten-berijming'

Zoals we gezien hebben vertaalde Datheen de Geneefse psalmen uit het Frans. Hij deed dat zeer letterlijk en daarmee ontstond uiteraard een probleem in de verhouding woord-toon. In het Nederlands is het accent immers aan de woord-stam gebonden, maar in het Frans niet.

Langzamerhand groeide de ontevredenheid over de psalmen van Datheen. Dat blijkt vooral uit het grote aantal psalmberijmingen dat in de 17e en 18e eeuw verscheen. In de voorredenen daarop is te lezen hoe men over Datheens berijming dacht en dat was meestal zeer negatief, niet alleen vanwege het taalgebruik, maar ook vanwege de slechte verhouding tussen woord en toon.

Datheens berijming kon slechts vervangen worden door een besluit van een nationale synode. Vanaf het begin van de 17e eeuw, na Dordt 1619, bombardeerden de Staten echter elke poging van de kerk om zo'n vergadering te beleggen. Men was bang voor de kerk als machtsfactor.

Pas in 1762 kwam de toestemming van de Staten-Generaal om het werk aan een nieuwe psalmberijming te begiinen. Alle synoden bleken van mening dat Datheen vervangen moest worden, maar ook had elke provincie voorkeur voor een bepaalde berijming. Na kennis genomen te hebben van deze voorkeuren, besloten de Staten-Generaal in 1772 dat een selectie gemaakt zou worden uit de berijmingen van Johan Eusebius, Hendrik Ghysen en

het Kunstgenootschap *Laus Deo, Salus Populo*. Het maken van deze selectie werd opgedragen aan een aantal predikanten die niet door de synoden, maar door de Staten van iedere provincie werden gekozen. Toen deze nieuwe berijming in 1773 verscheen was in de titel te lezen wie de opdracht had gegeven: 'Door last van de Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden...'. De naam *statenberijming* of *staatsberijming* is sindsdien een gangbare aanduiding gebleven. In het jaar waarin deze berijming verscheen werd ook de opdracht tot invoering gegeven. Zo kreeg men de beschikking over een andere berijming, die nog steeds op de Geneefse melodieën werd gezongen.

Interkerkelijke berijming

De berijming van 1733 bleef in gebruik totdat in 1967 die van de *Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming* het licht zag en werd ingevoerd in de meeste protestantse kerken. Aan deze berijming was vanaf 1943 gewerkt door dichters als Martinus Nijhoff, Muus Jacobse, Willem Barnard, Ad den Besten, J.W. Schulte Nordholt en Jan Wit, terwijl Adriaan C. Schuurman inuzikaal adviseur was. Vanaf 1953, na de dood van Nijhoff, werkten zij in het conferentie-oord *De Pietersberg* te Oosterbeek.

In 1968 verschijnt de definitieve versie die door de *Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming* werd uitgegeven. Samen met 491 gezangen kreeg deze psalmberijming in 1973 een plaats in het *Liedboek voor de Kerken*. Opnieuw bleven de door Petrus Datheen ingevoerde melodieën gehandhaafd.

Liturgie

De liturgische context waarin het Geneefse psalter is ontstaan, is eerst de Straatsburgse en vervolgens de Geneefse liturgie geweest. We heperken ons tot Genève.

Men zong in Genève op twee momenten in de liturgie. Dat lijkt weinig, maar in de praktijk heeft de gemeentezang een aanzienlijk deel van de dienst in beslag genomen. Toen het psalter was voltooid zong men namelijk alle 150 psalmen in een periode van 26 weken, volgens tabellen die voor elke dienst de te zingen psalmen voorschreven. Per week verdeeld over drie diensten: zondagmorgen, zondagmiddag en woensdagavond. Dat wil zeggen dat per dienst een dertigtal (!) strofen door de gemeente werd gezongen.

Welk uitgangspunt aan deze tabellen ten grondslag heeft gelegen is tot op heden niet duidelijk. Vast staat in ieder geval, dat dit noch het kerkelijk jaar, noch de lezingen (lectio continua) zijn geweest.

In Nederland is het tot het einde van de achttiende eeuw op veel plaatsen gebruikelijk geweest om de psalmen op volgorde, van 1-150 te zingen. Ook in dat geval was er geen relatie met het kerkelijk jaar of schriftlezing/preektekst. De liturgie van Genève is eenvoudig en doordacht van opzet. Met enkele wijzigingen is dit liturgie-type ook in Nederland in gebruik gekomen. Sommige onderzoekers beschouwen deze liturgie als een overname van de cate-

chumenen-mis, maar de verwantschap met de middel-
eeuwse preekdienst, de zgn. *pronaus*, is zeker zo goed te
verdedigen. De Geneefse liturgie ten tijde van Calvijn
was als volgt:

Votum (Ps. 124 . 8)

Schuldbelijdenis

Gemeentezang

Goet en oproep tot gebed:

'De Here zij met U:

laten wij de Here bidden.'

Gebed voor de preek om verlichting met de Heilige Geest

Schrijftelling en preek

Voorbedengebed, uitlopend op parafrase run her Onze
Vader

Avondmaalsgebed

Geloofshelijdenis

Instellingswoorden

Uitdeling en communie

Dankzegging

Gemeentezang

Zegen (Numeri 6)

Zingen en spelen

Anno 1992 vinden we de berijmde psalmen met de uit
Genève afkomstige melodieën in het *Liedboek voor de*
Kerken en in het *Gereformeerd Kerkboek*. Wie terug kijkt
in de geschiedenis zal tot de conclusie komen dat dit op-
merkelijk is. Vier eeuwen lang zijn deze melodieën ge-
zongen en gespeeld, maar ook moet gezegd worden dat
ze zich vier eeuwen lang hebben kunnen siandhouden.
Want ook al zijn verschillende melodieën geliefd gewor-
den, evenzeer is het een feit dat 7e gedurende die vier
eeuwen veelvuldig voorwerp van kritiek zijn geweest.

De eerste gegeven over de manier waarop men tijdens
de kerkdienst psalmen zong komen uit de Nederlandse
gemeente te Londen. Daar werd de gemeentezang geleid
door speciaal hiervoor aangestelde voorzangers die als
eersten een psalm van Utenhove inzetten, waarop de ge-
meente volgde. Volgens beschrijvingen uit die tijd werd
er 'plechtig' gezongen.

Uit de tijd dat Datheens psalmen werden geïntroduceerd
is niet veel bekend. We weten dat de mensen tijdens de
hagepreken uit psalmboekjes zongen, een opmerkelijk
gegeven uit een periode waarin het analfabetisme zeer
groot was. Het Convent van Wexel (1568), de eerste 'sy-
node' van de calvinisten, voorzag echter dat wanneer een
meer geregeld kerkelijk leven mogelijk zou worden, ook
een regeling van de kerkzang gewenst was. Daarom stel-
de dit convent voor om in elke gemeente voorzangers aan
te stellen, meestal de schoolmeester, die de gemeente in
het zingen kon voorgaan. Sindsdien kennen we in Neder-
land tot in de 20e eeuw in de kerkdienst de voorzanger al
of niet door schoolkinderen ondersteund.

De schoolmeester had tot tank de kinderen in het zingen
van de psalmen te onderwijzen. Deze taak werd zelfs ge-
controleerd in een kerkelijke visitatie van kosters, school-

meesters en organisten, met name gedurende de tweede
helft van de 16e eeuw.

Er zijn ook gegevens die betrekking hebben op de manier
waarop het psalmboek werd gehanteerd. We hebben al
gezien dat veel geëneenten de psalmen op volgorde van 1
tot 150 zongen, zonder dat de psalm aan enig ander on-
derdeel van de liturgie was gerelateerd, een gewoonte die
in ieder geval tot het einde van de 18e eeuw in ons land
gevonden werd.

Vanaf het begin van de 17e eeuw zijn er veelvuldig
klachten over het Einkleuren van de voorzanger en met
de geëneentezang ging het evenmin goed. Men had moei-
te met het zingen van de meeste melodieën. Dat blijkt in
de eerste plaats uit het feit dat op vrij grote schaal lieder-
ren werden gezongen die niet in het kerkboek te vinden
waren. Deze liederen zong men in ieder geval in het
noorden en oosten van ons land liever dan de psalmen
van Datheen. Geringe populariteit van de Geneefse melo-
dieën mag ook verondersteld worden op grond van het re-
latief kleine aantal melodieën dat in andere liedboeken
werd overgenomen. Voorts uit het feit dat het steeds meer
de gewoonte werd psalmboeken te drukken waarin bij
alle strofen de melodie was genoteerd als hulp bij het zin-
gen. En tenslotte zijn er nog andere bronnen, waaruit
blijkt dat het zingen van de psalmmelodieën voor velen
geen onverdeeld genoegen was. De desbetreffende dis-
cussie die aan het begin van de 17e eeuw op het Catharij-
nen-convent, een Utrechtse provinciale synode, werd ge-
voerd geeft eveneens een uitgesproken negatief beeld van
de mate waarin Datheens psalmen ingang hadden gevon-
den.

Naast het voorzingen door de voorganger en het kinder-
koor waren het voorspelen van de psalmmelodieën op or-
gels en op carillons middelen die men gebruikte om de
Geneefse melodieën meer bekendheid te geven.

Al aan het begin van de 17e eeuw was het zingen in een
ritme een uitzondering en bovendien werden de melo-
dieën al zingend gewijzigd. Omdat de gemeentezang zo
moeizaam verliep klonken er stemmen die pleitten voor
een rigoureuze reductie van het aantal melodieën, want in
het grote aantal, 123, en in de moeilijkheidsgraad, werd
de oorzaak van de problemen gezocht. Het meest beken-
de psalmboek waarin zo'n reductie is aangebracht is dat
van de Amsterdamse predikant Henricus Geldrop. Hij be-
hield 40 melodieën waarop de 150 psalmen konden wor-
den gezongen en gaf in zijn psalmboek aan welke melo-
dieën hij handhaafde en welke psalmen op dezelfde
melodie gezongen konden worden. Geldrop was bepaald
niet de enige die streefde naar een psalmboek met minder
melodieën. Soortgelijke voorstellen zijn bekend van on-
der andere Constantijn Huygens en Gijsbert Voetius. Het
pleidooi van de dichter Jacob Revius ten gunste van de
Geneefse melodieën was in de 17e eeuw een uitzonde-
ring.

Tal van berichten over de gemeentezang verzekeren ons
dat er niet alleen isometrisch, d.w.z. 'niet-ritmisch', werd
gezongen en dat de melodieën werden gewijzigd, maar

ook dat er bijzonder hard en in een zeer laag tempo werd gezongen. De laatste twee verschijnselen zijn mede het gevolg geweest van de 17e-eeuwse gewoonte om tijdens de kerkdienst niet alleen uit de herijting van Datheen, maar ook en tegelijkertijd uit andere berijmingen te zingen. Er was, zoals al werd aangeduid, keuze genoeg en zelfs klonken samen met Datheens berijming hier en daar een Franstalige versie. Oin die reden hadden de berijmers die een alternatief voor Daihois psalmen uitgaven zich ook gehouden aan het aantal verzen in Datheens berijming zodat die tegelijk konden worden gezongen.

Om nu verbetering in de gemeentezang aan te brengen drong Constantijn Huygens in 1641 aan op invoering van orgelbegeleiding. De grote stadskerken hadden tot op dat moment wel een orgel, maar liturgisch gebruik was door de 16e-eeuwse synoden verboden. Dat hoorde hij de tempeldienst van het Oude Testament, een standpunt dat niet keiiniekerend voor het calvinisme is, maar dat al in de vroegchristelijke kerk werd gevonden. De organist was in dienst van de burgerlijke overheid en ipeelde voor en na de kerkdienst. Met name de psalmbewerkingen van Jan Pietersz. Sweelinck en Anthoni van Noordt zijn in die situatie gecomponeerd. Tijdens de dienst klonk de gemeentezang onder leiding van de voorganger met de schoolkinderen.

In het noorden van ons land werd echter omstreeks 1630 orgelbegeleiding ingevoerd en in 1634 en 1636 volgden Delft en Leiden. De goede ervaringen die Huygens met de orgelbegeleiding had gaven hem vrijmoedigheid om zijn voorstel te publiceren.² Huygens verwachtte dat de steun van het orgel de gemeentezang ten goede zou komen, maar tot op heden wijzen de bronnen in een andere richting. Want gedurende de 18e en de 19de eeuw zijn er veel klachten over de gemeentezang.

Een korte opleving is er ten tijde van de invoering van de staatenberijming uit 1773 geweest. Toen werd hier en daar geprobeerd om enig ritme in de gemeentezang te brengen. Dat deed men door de eerste en de laatste noot van elke regel langer dan de vorige noten te laten zingen. Bovendien werden de regels niet meer aan elkaar gezongen, maar rustte de gemeente na iedere regel. Dat was tegelijk het moient waarop de organist het tiissenspel tussen de regels ten gehore bracht. Deze nieuwe manier van zingen stond bekend als *de korte zingtrant*, omdat in een hoger tempo dan vroeger werd gezongen.

De invoering van de orgelbegeleiding heeft ondermeer tot gevolg gehad dat zgn. 'koraalboeken' werden gepubliceerd waarin begeleidingen te vinden waren die de organisten konden gebruiken. De voorreden op en de notatie in deze koraalboeken geven ons veelal inzicht in de manier waarop de gemeente werd begeleid. Er zijn plaatselijk verschillen geweest, maar op een enkel punt was er enige uniformiteit. Zo blijkt uit de notatie in verschillende koraalboeken die gedurende de 18e eeuw verschenen, dat de organist tijdens het zingen van de gemeente versieringen speelde, die deels van instrumentale herkomst, maar deels ook een weergave waren van de manier waar-

tip de gemeente de Geneefse melodieën zong. Daarnaast noteert een aantal in Amsterdam gebruikte koraalboeken de melodieën volgens de *korte zingtrant*, met tussenspielen die men gewoon was tussen de regels en ook wel tusschen de strofen te spelen. Het aantal versieringen was vaak zo groot, dat de melodie slechts na analyse herkenbaar is. Kenmerkend voor deze praktijk was ook dat op elke voorlaatste noot van de melodie-regel door de organist een versiering werd gespeeld, voor de gemeente het teken dat de laatste noot van de regel in aantocht was. De gewoonte om de melodieën uitbundig te versieren en om interludia tussen de regels en de strofen te spelen verdwijnt gedurende de 19e eeuw, dat wil zeggen wanneer we afgaan op de notatie in de koraalboeken.

In de 19e eeuw komt de kerkzang steeds meer in de belangstelling te staan. Zo stelt de hervormde synode van 1817 een 'commissie voor de eredienst' in die ondermeer de betekenis van het ringen onder de aandacht moet brengen en die dat onder andere deed door te waarschuwen 'tegen alle hard en ongeregeld geschreeuw' en door het zingen in beurtzang, inmiddels op verschillende plaatsen ingevoerd, te bevorderen. Er verschijnen ook publikaties over de kerkzang. Daarin vinden we niet alleen gegevens over de praktijk, maar ook voorstellen om tot verbetering te komen.

Helaas werd deze aandacht voor liturgie en kerkmuziek onder gereformeerden niet gevonden. Abraham Kuiper heeft zich, op zijn manier, er wel mee bezig gehouden. Hij zou echter gedurende meer dan een eeuw een roepende in de woestijn blijven.

Op de hervormde synode uit de jaren 70 van de vorige eeuw werd in het kader van voorstellen om de berijming te verbeteren ook aandrang uitgeoefend om de psalmmelodieën aan te passen en voor een groot deel te vervangen. Een twintigtal werd bruikbaar geacht en voor de overige zou een alternatief gevonden moeten worden. Er waren echter ook verdedigers van de Geneefse melodieën zoals de Haarlemse organist J.G. Bastiaans en de kerkhistoricus J.R.G. Acquoy. De laatste zette zich in voor verbetering van de melodie-notatie en vond – het was de tijd waarin de belangstelling voor de liturgie begon te groeien – gehoor bij de hervormde synode van 1892.

Terugkeer naar de oorspronkelijke gedaante van de Geneefse melodieën was het doel van een door Acquoy verzorgde editie, maar de invoering van ritme in de gemeentezang was een proces dat traag verliep. Zo voerde in 1934 de hymnoloog ds. H. Hacper een pleidooi voor afschaffing van de niet-ritmische gemeentezang die in zijn tijd nog gewoon was. Het feit dat de psalmmelodieën in de bundel die de Ned. Herv. Kerk in 1938 invoerde in het oorspronkelijke ritme waren genoteerd betekende evenmin dat op grote schaal in dat ritme werd gezongen. Nog op de Gereformeerde synode van 1946 werd bij het opgeven van een te zingen psalm meegedeeld dat er 'ritmisch' zou worden gezongen, een teken dat dit toen nog steeds een bijzonderheid was. Twee jaar later schreef prof. dr. G. van der Loo dat in de meeste kerken de van ritme

verstoken karakterloze melodieën zijn te horen. In de jaren 1946-1950 kwam het zingen in het oorspronkelijke ritme steeds sterker onder de aandacht, vooral door de lezingen en cursussen van de violiste Ina Lohr. Ze was in Amsterdam en Bazel opgeleid en later verbonden aan de *Schola Cantorum* te Bazel, een instituut van waaruit het bestuderen van de historische uitvoeringspraktijk sterk is gestimuleerd. Ina Lohr vroeg aandacht voor de eigen aard van de psalmmelodieën door te wijzen op de Gregoriaanse herkomst van de 'toonsoorten' waarin de melodieën zijn gecomponeerd. Het zingen in het oorspronkelijke ritme, maar ook een passende notatie behoorden bij een ander verstaan van de Geneefse melodieën. Nieuwe inzichten op het terrein van de kerkmuziek waren het gevolg en inspireerden tot verder gaande vernieuwing. Met haar verschillende activiteiten en publicaties, maar ook via haar leerlingen van wie verschillende kerkmusici van naam zijn geworden, heeft Ina Lohr veel betekend voor de kerkmuziek. In ieder geval is voor een belangrijk deel door haar invloed het ritme in de gemeentezang een normaal verschijnsel geworden. Dit betekent dat het calvinistisch protestantisme nog maar sinds een halve eeuw een situatie kent waarin het isometrisch zingen van de psalmen steeds meer uitzondering is.

De melodieën

Volkslied?

Een bijzonder kenmerk van het Geneefse psalter is het grote aantal verschillende melodieën: 125 op het totaal van 150 psalmen. Dat vindt zijn oorzaak in het feit dat de berijming een veelheid aan strofe-vormen en versstructuren kent. Elke psalm kreeg zo een eigen gestalte, maar het onderlinge verschil vereist ook een eigen melodie.

Over de herkomst van de Geneefse melodieën is de eeuwen door veel gepubliceerd. De meeste auteurs hebben bijgedragen tot de mening dat deze melodieën teruggaan op wereldlijke voorbeelden, in het bijzonder chansonmelodieën. Degene die in dit opzicht wel de meeste invloed heeft gehad is Orentin Douen, die in zijn omvangrijke werk over het Geneefse psalter deze al eerder naar voren gebrachte mening met bewijzen probeerde te onderstrepen en wiens opvatting sindsdien door velen kritiekloos is overgenomen.³

De meest specifieke voorbeelden bij Douen blijken echter uiterst aanvechtbaar. Douen ging zo ver dat soms zelfs fragmenten van verschillende chansons model stonden voor één regel uit een psalmmelodie. Desondanks was Douens invloed groot. Tot ver in de 20e eeuw werd zijn theorie klakkeloos overgenomen.

Afgezien van het feit dat de door Douen gehanteerde methode onjuist was, moet ook gewezen worden op het uitgangspunt van Calvijn dat kerkelijke en niet-kerkelijke muziek verschillend dienen te zijn. Daarvan uitgaande ligt ontlening aan het chanson bepaald niet voor de hand.

Gregoriaans

Uit recent onderzoek is gebleken, dat een aantal psalm-

melodieën een middeleeuwse hymne- of sequensmelodie [een sequens is ook een liedvorm] tot voorbeeld heeft gehad. Dat blijkt niet alleen uit vergelijkend onderzoek, maar was al door Bourgeois meegedeeld in het nawoord in een Geneefse editie met 83 psalmen uit 1551, waar hij schrijft dat hij bij het componeren van melodieën gebruik heeft gemaakt van 'enige gezangen die wij vroeger verkeerdt gebruikten, iets wat u evenmin moet storen als het klokgelui en andere dingen, die vroeger ten kwade hebben gediend en nu ten goede'. Rooms-Katholieke tijdgenoten was dit niet ontgaan, zoals blijkt uit het door hen gebruikte gezangboek *Les Rossignols spirituels* uit 1616, waarin de zangers worden opgeroepen het gestolen muzikale eigendom van de hugenoten terug te eisen.

Een ander opmerkelijk gegeven is, dat in 1553 een gemeentelid te Genève werd vermaand omdat hij tijdens het zingen zijn hoofd had geschud en had gezegd te menen dat hij de priesters uit vroeger tijden hoorde zingen. Het ligt voor de hand om dit op te vatten als een verwijzing naar het Gregoriaans.

Daar kan nog aan worden toegevoegd, dat in de door de hugenoten gebruikte *Chansons spirituelles* die te Genève vanaf 1555 verschenen, tien chansons op melodieën uit het Gregoriaans gezongen werden. Ontlening aan het Gregoriaans was dus niet uitzonderlijk.

Pierre Pidoux, de kenner van het Geneefse psalter, noemt de volgende melodieën, waarbij naar zijn oordeel geen sprake is van het citeren van fragmenten, maar om opzettelijke integrale overname:

Psalm	Voorbeeld
15	<i>Ad regias Agni dapes</i>
17	<i>Te lucis ante terminum</i> (in majoribus Festis)
20	<i>Kyrie cunctipotens</i>
31	<i>A solis ortus</i>
39	<i>Pange lingua</i>
55	<i>Lauda Sion Salvatorem</i>
80	<i>Victimae paschali laudes</i>
104	<i>Te lucis ante terminum</i> (in Pentecoste)
124	<i>Jesu corona virginum</i>
129	<i>Te lucis ante terminum</i> (in Navitate Domini)
141	<i>Conditor alme siderum</i>

Er zijn echter wel vragen bij sommige van deze voorbeelden te stellen, want de methoden die bij het vergelijken van melodieën in aanmerking komen hebben dringend aandacht nodig.

In de genoemde voorbeelden blijkt het te gaan om hymnen en sequensen, dat wil zeggen op liedtypen waarin het zingen van één toon per lettergreep domineert en niet om de 'eigenlijke' Gregoriaanse gezangen waarin verschillende tonen per lettergreep worden gezongen. Of aan gezangen van dit laatste type ook melodieën zijn ontleend, zoals aan hymnen en sequensen, is nog niet aangetoond.

H. Hasper was van oordeel dat dit wel het geval was en wist nota bene lijnen naar de synagoge te trekken. Daar-

mee ging hij nog veel verder dan E. Hacin op wie hij zich baseerde.⁴ Meer recent gaf R. Smilde een aanzet in deze richting.⁵ Tot nog toe is echter geen systematisch onderzoek op dit terrein verricht, zodat stellige conclusies voorbarig zijn. Dergelijke conclusies zijn echter wel getrokken. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer verschillende regels van dezelfde psalmmelodie worden afgeleid van één regel uit een Gregoriaans gezang, zoals bij Hasper, of wanneer sommige psalmmelodieën waarvan de afhankelijkheid van een hymne of een sequens op overtuigende wijze al is aangetoond, zoals de psalmen 17 en 31, aan een Gregoriaans gezang geacht worden te zijn ontleend.

Vooralsnog zullen we ervan uit mogen gaan, dat een aantal melodieën op voorbeelden terug gaat, terwijl de meest originele scheppingen zijn. Dat wil echter niet zeggen dat ontleening aan het Gregoriaans uitgesloten is. De overeenkomsten tussen fragmenten van psalmmelodieën en fragmenten van Gregoriaanse gezangen berust waarschijnlijk op het feit dat het gehoor van de componisten mede door het Gregoriaans was gevormd, zodat zij meer dan eens onbewust citeerden. Dit is vooral op te merken in de melodieën die van Bourgeois afkomstig zijn.

Het volgende uitgangspunt lijkt bij dit probleem niet hanteerbaar: het karakteristieke van een 'kerktoonsoort' is te vinden in een melodie die in zo'n kerktoonsoort is geschreven, zonder dat er sprake is van directe ontleening. Zo zal een psalmmelodie in de phrygische toonsoort, zoals psalm 51, altijd de kenmerken hebben van een Gregoriaans gezang in dezelfde toonsoort.

Wie de Geneefse psalmmelodieën bestudeert zal ontdekken dat bepaalde kerktoonsoorten bij bepaalde teksten werden gebruikt. Zo vinden we phrygisch vaak daar waar belijdenis van schuld en smeken om ontferming centraal staan en mixolydische motieven waar de hemel, de onmetelijkheid van God en de menselijke reactie daarop in het geding is, zoals in Psalm 19.⁶

Vroeger waren de namen van deze kerktoonsoorten als opschriften in het kerkboek afgedrukt. Helaas is dat in het Gereformeerd Kerkboek niet meer het geval. Dat is te betreuren, omdat de keuze van een kerktoonsoort duidelijk maakt welk gegeven in de psalmtekst centraal staat.

Conclusie

De geschiedenis van de Geneefse melodieën in ons land laat een tegenstrijdig beeld zien: enerzijds verguisd, anderzijds geliefd.

Blijkbaar zijn ze zo goed dat ze al meer dan vier eeuwen lang gezongen worden en nog steeds voorwerp van discussie en van bewerking zijn.

Hun wortels liggen in het Gregoriaans. De verhalen over hun afkomst van liet volkslied hebben eeuwen lang verhoofd, dat het kerkmuzikale repertoire van rooms-katholicken en calvinisten gemeenschappelijke elementen heeft.

Jan R. Luth

¹ Voor meer informatie: J.R. Luth. *Daer wert om 't seerste uytgeketen*. Bijdragen tot een geschiedenis van de gemeentezang in het Nederlandse gereformeerde protestantisme ca. 1550-ca. 1852, 2 dln., 2e dr., Kampen 1986.

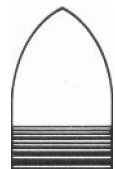
² Constantijn Huygens. *Gebruick of ongebruick van 't orgel in de kercken der Vereenighde Nederlanden* (1641), ed. F.L. Zwaan. *Verhandelingen der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde, nieuwe reeks*, dl. 84. Amsterdam/Londen 1974.

³ O. Douen. *Clément Marot et Le Psautier Huguenot*, I, Paris MDCCCLX, II, Paris MDCCCLXXIX. p. 679-735. Voor een overzicht van soortgelijke opvattingen voordat Douen die systematiseerde, zie J.R. Luth. *'Dut-I-wert om 't seerste uytgeketen...*'. Bijdragen tot een geschiedenis van de gemeentezang in het Nederlandse gereformeerde protestantisme ca. 1550-ca. 1852, 2e dr. Kampen 1986, dl. I, p. 82-84.

⁴ H. Hasper, *Calvijns beginsel voor den zang in den eredienst*, I, 's-Gravenhage 1955, Hfdst. XVII.

⁵ R. Smilde. 'De wortels van psalm 84', in: *Organist en Eredienst*, mei 1981, nr. 5, p. 44-47.

⁶ Over dit onderwerp hoopt de auteur dit jaar een uitvoerige studie te publiceren.

PASTORAAL

Prof J Kamphuis
Godsvrucht - een kracht
Antwoord aan de secularisatie

Een rode draad in hedendaags pastoraat: de strijd tegen secularisatie. Prof Kamphuis beschrijft op praktische wijze de godsvrucht, ofwel de oefening van de christelijke deugden, als krachtig wapen in die strijd.

88 pag., paperback, f 10,90

Ds M J C Blok
Je staat er niet alleen voor
De ongetrouwde in de gemeente

De 'ongewild ongetrouwde' hoort erbij. Maar hoe gaat dat in de praktijk? Informatie over vele facetten van het ongetrouwd-zijn: vereniging, de seksualiteitsbeleving, het huwelijksbureau. Een natuurlijk herpastoraat.

96 pag., paperback f 11,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterveld

Postbus 25, 4400 AA GOES
tel. 0 - 44 - 15591

Le Cointre b.v.

IN GEUREN EN KLEUREN

In 1989 verscheen een boek van de hand van ds. A.G. Versteeg onder de titel *Met het oog op het Woord*, waarin hij de lezer ineenam 'met een open bijbel naar het bijbelse land'. We hebben het in een recensie in ons blad van 9 september 1989 een uitnemend boek genoemd. Dit mag ook gezegd worden van het in 1991 verschenen boek van ds. Versteeg *In geuren en kleuren*. Hij beprekt hierin 'beeld en symbool in de bijbel', waarin naast de geuren en kleuren in de Bijbel nog veel meer zaken ter sprake komen. De titel is meteen een mooie zinspeling op de uitdrukking 'iets in geuren en kleuren vertellen'. Dat betekent niet alleen: boeiend, maar ook tot in de bijzonderheden. Nu, beide kan van dit nieuwe Roek van ds. Versteeg gezegd worden. Hij geeft een keur van bijzonderheden door en hij is een boeiend verteller. Van 1963 tot 1982 heeft hij reizen naar Israël geleid en hij moet wel een uitnemende gids geweest zijn. Hij is het namelijk in dit boek heel sterk. En wat het belangrijkste is: hij is een schriftuurlijke gids, op wie men met vol vertrouwen kan koersen.

In zijn inleiding schrijft hij dat hij na lange aarzeling op aandrang van de uitgever dit boek heeft geschreven, omdat volgens hem niet zo sterk als in zijn vorige boek 'het land van de Bijbel' zijn vertrekpunt was. Dat zijn we niet met hem eens. We achten het een uitstekend vervolg op zijn vorig boek en zijn dan ook van mening dat aan de titel van beide boeken iets veranderen moet. Maar daarover aan het slot van deze bespreking.

Geen 'verzakelijking'

Ds. Versteeg begint ermee verzet aan te rekenen tegen de 'verzakelijking' van de uitleg van de Bijbel. Hij houdt wel van recht-toe-recht-aan-preken, maar betreurt het dat beelden uit de Bijbel gereduceerd worden tot een korte, zakelijke parafraze. 'De Here vertelt ons in geuren en kleuren van zijn grote liefde jegens het volk'. Dat moeten we op ons laten inwerken (14). De schrijver wijst er dan op dat bij alle zakelijkheid, *die* ons dagelijks omringt, er een sterke hang is naar preken met een appel op hart en gevoel. Zeg maar: geloofsbeleving. Daarom moeten we recht doen aan het beeldend karakter van Gods woord. Dat gebeurt in dit boek dan ook tot en met.

Allereerst verzet de schrijver zich met klem tegen de gedachte dat de Bijbel als een doorlopend 'beeldverhaal' van mensen wordt gezien, waaraan geen werkelijkheid beantwoordt. Hij wijst er op dat klip en klaar geschreven staat dat de bijbel te danken is aan de ingeving door Gods Geest, juist ook in alle beelden en visioenen waarvan de Here zich bedient (20).

Namen en feiten

We willen enkele onderdelen van dit boek doorgeven, die het boeiende en belangrijke ervan duidelijk kunnen maken. Zo krijgen we inzicht in het 'schatthuis van namen' dat de Bijbel bevat. Ook pikante bijzonderheden vermelden we. Bijvoorbeeld dat de Aramese naam van Petrus 'Kefas' gelijk is aan die van Kajafas en de huidige stad Haifa. Verder wordt gewezen op de term 'paradijs', als het over de hemel gaat, een aanduiding die volgens de schrijver ook wel vaker door ons gebruikt mocht worden. Over 'de derde hemel' worden ook waardevolle opmerkingen gemaakt, die ons geloofsinzicht verdiepen. Dat geldt trouwens van dit boek over de hele linie. Telkens weet ds. Versteeg zonder te 'preken' een korte toepassing te maken, die het hartverwarmende van het geloof doet blijken. Zo geeft hij een prachtige uitleg van de betekenis van de getallen in de Bijbel. Hij wijst bijvoorbeeld op het zevental in Openbaring 7 en eindigt dan: 'Echt een zaligheid hier af te meten! Zeven! Een getal om mei heilige vreugde te tellen en te spellen!' (52).

Geen 'Israël-cultus'

De schrijver blijkt niets te moeten hebben van elke Israël-cultus. Zo schrijft hij bij het getal van de 144.000 in Openb. 7 dat het niet enkel om Joodse burgers gaat. Hij identificeert de 144.000 met de schare die niemand tellen kan (55). Daarin gaan we geheel met hem mee.

Nadrukkelijk wordt een bepaalde Israël-visie afgewezen, wanneer de vijgeboom ter sprake komt. Volgens de chiliasten zou met de vijgeboom in Matteüs 24 de huidige staat Israël bedoeld zijn en zou 'de vijgeboom' in 1948 bij de stichting van de gelijknamige staat zijn gaan bloeien. Heel nuchter wijst Versteeg erop dat Jezus in Lukas 21 : 29 zegt: 'Let op de vijgeboom en op alle bomen' (170). Daarbij komt een actuele toepassing: Het is een kwalijke zaak op grond van Matt. 24 verwachtingen te scheppen omtrent een hoopvolle toekomst voor het joodse volk, terwijl de dag van Christus ook voor hen zal komen als 'een dief in de nacht'. We lezen dan: 'Ik denk dat we het joodse volk een betere dienst doen dan met dergelijke speculaties te komen. Bijvoorbeeld door hen te wijzen op de 'eide olijf' uit Romeinen 11, waarop ook zij weer geënt kunnen worden, 'wanneer ze niet bij hun ongelooft blijven' (Rom. 11 : 23).

Intussen maakt Versteeg prachtige en verhelderende opmerkingen over het zitten onder eigen wijnstok en vijgeboom (166). Dit wordt behandeld onder het hoofdstuk 'Bomen die tot de verbeelding spreken'.

Geen mythisch wereldbeeld

Meteen al komen de 'Bomen in het paradijs' ter sprake. Met grote overtuiging neemt de auteur het op voor de uitspraak van Assen 1926 inzake de zintuigelijke waarneembaarheid daarvan. 'Er is geen enkele aanwijzing in de heilige Schrift, dat wij bij beide bomen (levensboom en boom van kennis van goed en kwaad, W.G. d. V.) aan beeldspraak hebben te denken. Of aan een symbool. Integendeel! Naar mijn idee zullen we ons die beide bomen echt niet zoveel anders voor moeten stellen dan de overige bomen in het paradijs. Mogelijk hebben ze zich zelfs helemaal niet onderscheiden door de vorm van hun blad of vrucht' (157).

Ook het zogenaamde 'antieke wereldbeeld' van de Bijbel, waarmee de schrijfkritiek werkt, wordt door ds. Versteeg fundamenteel onder de loep genomen. Hij tekent het uit en verbindt daaraan zijn duidelijk commentaar (93). Men gebruikt het 'antieke wereldbeeld' als een koevoet onder de betrouwbaarheid en het gezag van de heilige Schrift. Maar de Bijbel spreekt onze dagelijkse waarnemingstaal.

De tabernakel

Prachtige dingen worden gezegd over de kleuren in de Bijbel: Het wit, rood en blauw die bij de tabernakel en andere zaken in de Bijbel worden gebruikt. Gewezen wordt op de vele facetten van het rood en op het gebruik van een streepje blauw in de kwasten aan het kleed van de priester. Met de toepassing: 'Tragisch, dat bij orthodoxe joden nog altijd het voorschrift bestaat, dat deze kwastjes onder rabbinale supervisie moeten worden vervaardigd... Wij hebben tegenwoordig zo'n kwastje niet meer. Het is vervuld in Jezus Christus, die aan al de eisen van Gods wet volmaakt heeft voldaan. En gelukkig hoeven predikanten ook niet meer hun goedkeuring te geven over de kleding in Christus' gemeente' (69, 70).

Een hoogtepunt in dit boek acht ik de wijze, waarop ds. Versteeg zijn lezers meeneemt, de toenmalige tabernakel in. Met een betrokkenheid, die alles doet herleven en met een uitwerking, die de boodschap voor vandaag doet oplichten. Eén fragment licht ik daaruit. Maar u moet vooral het geheel lezen, waarin ds. Versteeg als boeiende gids ons bij de hand neemt. Hij ziet het voorhangsel van de tabernakel als beeld van de deur naar de hemel en schrijft dan: 'We schuiven in gedachten achter "onze" priester aan. Even de voorhang opzij. En daar opent zich de "hemel" voor ons. Het is schemerdonker daarbinnen. Er valt niet al te veel daglicht door de kieren aan de zijkant van het voorhangsel heen. Maar toch voldoende om een indruk te krijgen van het interieur van de tent. Het hartveroverende interieur, mag ik wel zeggen. Want het is met recht "een hemel op aarde"'. De machtige armen van de gouden kandelaar weerspiegelen zich in het goud van de wanden. Boven ons tekenen de figuren van de cherubs zich af tegen het witte doek van het onderste dekkleed. De cherubs op het binnenste voorhangsel – recht voor ons

uit – maken een onvergetelijke indruk door hun grootte en fascinerende kleuren. En het hele interieur is nog vol van de wierook van het morgengebed' (135).

De toepassing die dan gemaakt wordt is even treffend als de schildering van het oud-testamentische tafereel zelf: Wat houdt dit voorhangsel van de tabernakel een belofte in! Als Christus op de Goede Vrijdag sterft aan het kruis, 'ritst het zelfs van boven naar beneden los'. 'Dan wordt de deur naar de hemel – ik zou haast zeggen: officieel! – door de Here geopend. Voor elk die gelooft!'

Het nieuwe Jeruzalem

Er zou nog meer te zeggen zijn van de rijke inhoud van dit boek. Maar we moeten eindigen. Een heel eigen exegetische wordt gegeven over de maten en de vorm van het nieuwe Jeruzalem. Veel exegeten zien dit in de vorm van een symbolische kubus, even breed en lang als hoog. Maar ds. Versteeg wijst erop dat ook de maten van een piramide eenzelfde symmetrie vertonen. Ja, dat een stad die tegen de berghelling is gebouwd ook dergelijke maten kan vertonen. En dat is meer in overeenstemming met de rest van de bijbelse gegevens. Men kan iets dergelijks zien tot op vandaag in Israël. Daarom stelt Versteeg het nieuwe Jeruzalem zich voor als een stad met brede terrassen, piramide-vormig naar boven gebouwd tegen een berg, met de top in de wolken bij wijze van spreken (195). En hij verzucht: 'Och, wat zou ik graag willen dat een kunstenaar zich er nog eens aan waagde om dat te verbeelden!' (195, 196).

Het land van de Bijbel in geuren en kleuren

Ik heb dit boek geboeid gelezen. En ik zou willen dat het door velen gelezen werd. Gemeenteleden van jong tot oud, maar ook predikanten bij de voorbereiding van hun preken, zullen er heel veel aan hebben. Een woord dat de schrijver zelf graag gebruikt, 'hartverwarmend', is voor zijn boek zelf op z'n plaats. Voor allen, die een reis naar Israël overwegen of ondernemen, is volgens mij dit boek een 'must'. Daarin zie ik geen verschil met het vorige boek dat ds. Versteeg schreef. Ook dit tweede is zo verweven met indrukken en ervaringen in het huidige Israël opgedaan, dat het een zeer goede gids is. Vooral, omdat de schrijver zo overtuigd uitgaat van het volle Woord van God, zonder chiliastische dweperij.

Daarom zou ik eigenlijk zijn vorige en dit nieuwe boek als één boek willen zien verschijnen. Maar dan onder een andere titel. Want zonder meer zeggen de titels *Met het oog op het Woord* en *In geuren en kleuren* toch weinig over de concrete inhoud. En dat valt te betreuren. Zou bijvoorbeeld voor beide boeken een naamgeving als *Het land van de Bijbel in geuren en kleuren* niet duidelijker zijn?

Ik zou deze beide boeken graag in handen van allen zien, die Gods Woord erkennen als het fijnste goud.

W.G. de Vries

N.a.v. A.G. Versteeg, *In geuren en kleuren*.
Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes 1991. 208 blz. Prijs f 26,90.

'Het bittere raadsel van de goede schepping'

Hierover schrijft Martien Brinkman in *Hervormd Nederland* van 25 januari 1992. Hij bespreekt daarin het boek *De onzekere zekerheid des geloofs* van de hand van de Leidse hoogleraar pi-of. dr. H.S. Vei-snel, die op een symposium aan de Vrije Universiteit een scherpe aanval deed op 'de moderne theologie' en haar inconsequenties. Niet, dat Versnel zelf nu christen wil zijn. Maar, hij signaleert wel dat de mode-theologie van vandaag niemand verder brengt. Volgens hem brengt deze in de buurt van Marcion, volgens wie het godsbeeld van het Oude Testament tegenover dat van het Nieuwe Testament staat. Tegenover de Schepper-god, die de materie als belichaming van het kwaad schiep staat volgens hem de goede God van het Nieuwe Testament. Daarover schrijft Versnel nu:

In zekere zin kan de zogenaamde 'God is dood'-theologie die in de jaren zestig in Engeland en de Verenigde Staten sterk opgeld deed en in het werk van Dorothee Sölle ook een continentale pendant had, als een vorm van marcionitisme worden beschouwd. Bij John A.T. Robinson, Harvey Cox en Paul van Buren staat in wezen dezelfde vraag centraal als bij Marcion, namelijk de vraag naar de relatie van de zich in Christus liefderijk openbarende God tot de vaak liefdeloze, meedogenloze alledaagse werkelijkheid. Maar er is één belangrijk verschil. In tegenstelling tot Marcion gaat hij niet de keuze voor een liefderijke God niet gepaard met een grote mate van distantie tot ons concrete aardse bestaan.

Integendeel zelfs, de solidariteit met het aardse bestaan wordt voor hem niet en al. Daarin gaat het bestaan van God in Jezus Christus zelfs geheel op. Aldus verdwijnt de vraag naar de mate waarin het handelen Gods ons handelen overstijgt, achter de menselijke horizon. Evenals bij Marcion valt ook bij hem de vraag naai, liet 'bittere raadsel van de goede schepping' uit. In het ene geval wordt gepoogd God, liefdevolle macht te redden ten koste van de aarde, in het andere geval wordt getracht de aarde te redden ten koste van Gods machi (vergelijk voor de verbinding van Marcion en de 'God is dood'-theologie ook *Schepping en sacrament*).

Ademloos geluisterd

Vooral dit laatste – dit terzijde schuiven van Gods macht – irriteert Versnel mateloos in tal van vormen van moderne theologie. Hij ziet zich deze theologie verdichten in troostrijk bedoelde kanselwoorden zoals: 'Ik geloof niet dat God de wereld heeft geschapen, want hij kan het lijden niet geschapen hebben. God wil de kanker niet want God is een God van leven' (*De onzekere zekerheid des geloofs*). Versnel ontleent deze wooiden aan wat hij in een rouwdienst voor een aan kanker gestorven collega beluisterd had. Hij vertelt dat de overledene jaren eerder aan zijn proefschrift de volgende stelling had toegevoegd: 'De leer der voorzienigheid Gods zoals vervat in Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus dient verworpen te worden.' 'Voor alle zekerheid', voegt Versnel de strekking van deze Zondag er meteen aan toe: dit artikel behelst de leer dat God alle schepselen zo regeert dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede om niet bij toeval maar uit zijn vaderhand toeko-

men. Tijdens de rouwdienst refereerde de predikant aan deze stelling en verklaarde zich daarmee akkoord: God had deze ziekte en dood niet gewild. 'want god was een god van leven'. Deze uitleg van Gods betrokkenheid bij een individueel mensenleven brengt Versnel dan vervolgens tot dit commentaar: 'Mijn collega was aan kanker overleden, niet aan God. Ik heb ademloos geluisterd want ik wist niet wat ik hoorde' (*De onzekere zekerheid des geloofs*).

Wat had Versnel dan wel verwacht te zullen horen? Hij had willen horen, dat God ook deze dood uiteindelijk gewild had, want de leer der voorzienigheid is toch een essentieel onderdeel van het christelijk geloof? Je kunt toch niet zo maar zo'n centraal aspect van de christelijke geloofsbelijdenis overhoord zetten en verder gewoon rustig over God blijven praten? 'God is nu ineens "the great fellow-sufferer" (de lijdende), omdat een in de schepping vastgelegde medeverantwoordelijkheid voor deze en dergelijke – bedoeld is Auschwitz (M.R.) – gruwelen, ondenkbaar is geworden', zo stelt Versnel koeltjes vast (*De onzekere zekerheid des geloofs*).

De houding van vele moderne christenen ten aanzien van de vragen waarop Zondag 10 antwoord wilde geven typeert hij met behulp van het beeld van het weefpatroon in het tapijt ironisch als volgt: 'Of er een patroon is weten we niet zeker', zo zeggen moderne christenen. 'maar zien doen we niet want we zitten aan de onderkant van het tapijt, maar we zitten daar wel goed want God zit er ook. Kijk maar, ginds zit hij tussen ritsen in. Hij ziet niet alleen maar zo goed en vindt het even beroerd als wij. Val hem dus niet met deze vragen lastig' (*De onzekere zekerheid des geloofs*).

Een logische reactie

Het zal duidelijk zijn dat Versnel, die zichzelf een vroegere barthiaanse midden-orthodoxe hervormde noemt, een helcboek vragen oproept. Vragen die te maken hebben met Gods beïncipie met het wel en wee van zijn schepping. Lijn er de coeur is wellicht ook als een min of meer te verwachten reactie op een boek als bijvoorbeeld dat van rabbijn Kushner, *Als 't kwaad goede mensen treft*, te verstaan. Dat boek dat ook in Nederland z'n tienduizenden versloeg – het boek beleefde al 27 drukken – maakt op een voor vele mensen aansprekende manier korte ritten met de vraag naar Gods betrokkenheid bij het leed dat ons treft. God heeft daar gewoon niets mee te maken. Punt uit. Betekent dat, dat God de mens in nood in de steek laat? h'cc, God is daar waar getroost wordt. Mensen zijn zo de handen van God.

Zonder dat nu dat laatste ontkend hoeft te worden, kan wel gevraagd worden of dat voor een gelovige nu alles is. Versnel bepaalt ons erbij, dat we ons tot Kushners opvattingen heperkeride ons in wezen weer in de lijn van Marcion en de zijnen hebben begeven. Met dit verschil dat wij de vragen van schepping en voorzienigheid niet aan een demiurg toeschrijven, maar domweg aan het (nood)lot. We laten een verklaring achterwege: hetgeen feitelijk betekent, dat er slechts één verklaring overblijft; xrom toeval.

In een tijd waarin via de milieuproblemen de scheppingstheologie weer zo in de aandacht staat, is het des te opvallender dat het blijkbaar niet lukt individuele levensvragen opnieuw aan de heilijdenis van God de schepper en onderhouder te relateren. Dat dit in wezen voor een gewetensvol christen een onmogelijke positie is, wordt Versnel niet moede ons in uiterst bloemrijke proza onder de neus te wrijven.

Over dit 'stomme toeval' gesproken, daarover doet de bioloog aan de VU, Jan Lever, een boekje open. We le-

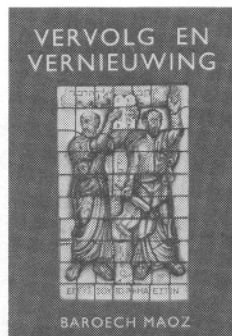
zen namelijk in hetzelfde nummer van *Hervormd Nederland*:

Bioloog Jan Lever in *VU-magazine*: 'Mensen schrikken ten onrechte als je bepaalde dingen aan het toeval toeschrijft. Dan halen ze dat verhaal over het musje dat niet zonder Gods wil van het dak kan vallen, voor de dag. Ze zien niet dat toeval het mechanisme is waaruit planmatigheid tevoorschijn treedt. Als je ziet hoe wij in de loop van de generaties door de meest bizarre toevalligheden zijn ontstaan, dan bekijk je de zaak anders. Is het niet toevallig dat, terwijl vroeger bijna alle kinderen doodgingen, uitgerekend onze voorvaders en -moeders in leven bleven? En is het niet toevallig dat nu juist in ons voorgeslacht niemand kinderloos is gebleven? De Schepping werkt zo; daarin is toeval een belangrijk mechanisme. Daar moet je als gelovig mens en wetenschapper dus juist voor open staan.'

We maken twee opmerkingen:

1. Wat Versnel betreft, wanneer God niets met het lijden te maken heeft en er ook 'niets aan kan doen', wordt volgens hem het hele christelijk geloof onwaarschijnlijk. Inderdaad. We kunnen hier niet breed op deze probleemstelling ingaan, maar wijzen alleen op de belijdenis van de jonge christelijke kerk, dat ook in het (vervolgings)lijden Gods hand is: Herodes, Pontius Pilatus, de heidenen en Israël kunnen alleen maar doen, al wat Gods hand en raad te voren bepaald had. En daarin wordt God juist ook als Schepper erkend: 'Gij, Here, zijt het, die geschapen hebt de hemel, de aarde, de zee en al wat daarin is' (Hand. 4 : 24-28). Dat is de authentieke christelijke belijdenis.
2. Wat Lever betreft, valt het niet te begrijpen dat volgens het *Nederlands Dagblad* van 4 februari minister Ritzen van onderwijs moeilijk enige christelijke signatuur aan de VU ontdekken kan? Volgens hem zou te verwachten zijn, dat de confessionele traditie of de christelijke signatuur in het onderwijsprogramma een rol zouden spelen. Maar zelfs de vrije studierichting, die profielbepalend is voor morele en religieuze opvoeding en ontwikkeling, zal verdwijnen. En dat is geen 'toeval' à la Lever, maar consequent gevolg van de ontkerstening van heel de VU.

W.G. de Vries

Baroech Maoz

Vervolg en vernieuwing

geredigeerd en
ingeleid door drs.
R. ter Beek

Een bundel verfrissende opstellen (over o.a. wet en genade, ons gebruik van het Oude Testament, de toekomst van Israël) van een Jezus-als-Messias-belijdende Jood, die aansluiting heeft gevonden bij de reformatische traditie.

Raak en verrassend; een goede aanleiding om de eigen vertrouwde standpunten onder de loop te nemen.

gebonden, 168 pag., f 25,50
verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

